

Popularizacija ćirilometodske baštine u 21. stoljeću (prilog novoj povijesti glagolizma)

Kolundžić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:142730>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski jednopredmetni studij Hrvatski jezik i književnost – nastavni smjer

Ivona Kolundžić

Popularizacija ćirilometodske baštine u 21. stoljeću

(prilog novoj povijesti glagolizma)

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Milica Lukić

Osijek, 2020.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski jednopredmetni studij Hrvatski jezik i književnost – nastavni smjer

Ivona Kolundžić

Popularizacija ćirilometodske baštine u 21. stoljeću

(prilog novoj povijesti glagolizma)

Diplomski rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filologija,

znanstvena grana: kroatistika

Mentorica: prof. dr. sc. Milica Lukić

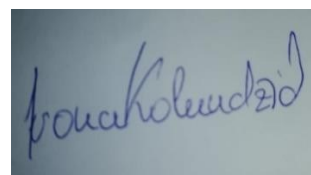
Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojom vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 10. studenoga 2020.

Ivona Kolundžić

JMBAG 0122217995

Sadržaj

0. Sažetak	
1. Uvod	1
2. Popularizacija ćirilometodske /glagoljske baštine	3
2.1. Popularizacija znanosti.....	3
2.2. Ćirilometodska/glagoljska baština u srednjem vijeku.....	4
2.3. Popularizacija ćirilometodske baštine u 19. stoljeću.....	5
3. Popularizacijski baštinski projekti na Filozofskom fakultetu Osijek	9
3.1. Eksperimentalni film <i>Što to piše u našem gradu?</i>	9
3.2. Neklasični performans <i>Sto minuta S/slave – Glagoljica rediviva</i>	13
3.3. <i>Kratki rezovi – prekrajanje glagoljice</i>	16
3.4. Glagoljica na Facebooku... ..	17
3.5. Glagoljaška večera	19
3.5.1. <i>Glagoljaška večer(a) iliti Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavnskoga glagoljaša</i>	19
3.5.2. Glagoljaška večera <i>Gastronomia Zriniana Glagolitanska</i>	22
3.5.3. Glagoljaška večera <i>Gastronomia Cyrillomethodianska</i>	26
3.5.4. <i>Slavjanski dioskuri 19. stoljeća</i>	30
3.5.5. <i>Glagopedija</i>	34
3.5.6. Radionica <i>Oslikajmo svijet glagoljicom</i>	39
3.5.7. Predavanje <i>Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?</i>	41
4. Zaključak	43
5. Literatura, mrežni izvori i video poveznice	44

Sažetak

U radu se daje pregled popularizacijskih aktivnosti koje se tiču najstarijega razdoblja hrvatske književno-jezične povijesti, hrvatskoga glagoljaštva u protegu od srednjega vijeka do 19. stoljeća, na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Cilj rada je prikazati niz aktivnosti – nastavnih i izvannastavnih projekata usmjerenih na popularizaciju znanstvenih tema kroz umjetničke medije, zastupljenih u sadržajima kolegija *Staroslavenski jezik*, *Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma* i *Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća* koje su omogućile učinkovitije svladavanje i usvajanje gradiva tih kolegija. Inspirirane savjetima o promjeni načina na koji svijet uči iz svjetske uspješnice Gordona Dryden i dr. Jeannette Vos *Revolucija u učenju* (1999.) i postavkama jednoga od najpoznatijih europskih teoretičara kulture Johana Huizinge i njegove knjige *Homo ludens* prema kojemu su i kultura i znanost izrasli iz IGRE, primijenjene metode popularizacije nisu samo podigle razinu svladavanja gradiva navedenih kolegija nego su izišle i izvan njihovih granica, što pokazuje i Državna nagrada za popularizaciju i promidžbu znanosti iz 2018. godine.

Ključne riječi: popularizacija znanosti, hrvatsko glagoljaštvo, ćirilometodska baština, glagoljica, Filozofski fakultet Osijeku

1. Uvod

U radu se daje pregled popularizacijskih aktivnosti koje se tiču najstarijega razdoblja hrvatske književno-jezične povijesti, hrvatskoga glagoljaštva u protegu od srednjeg vijeka do 19. stoljeća, na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Cilj rada je prikazati niz aktivnosti – nastavnih i izvannastavnih projekata usmjerenih na popularizaciju znanstvenih tema kroz umjetničke medije, zastupljenih u sadržajima kolegija *Staroslavenski jezik*, *Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma* i *Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća*¹ koje su omogućile učinkovitije svladavanje i usvajanje gradiva tih kolegija. Inspirirane savjetima o promjeni načina na koji svijet uči iz svjetske uspješnice Gordona Dryden i dr. Jeannette Vos *Revolucija u učenju* (1999.) i postavkama jednoga od najpoznatijih europskih teoretičara kulture Johana Huizinge i njegove knjige *Homo ludens*, prema kojemu su i kultura i znanost izrasli iz IGRE (Lukić, Blažević Krezić 2019: 233-234), primijenjene metode popularizacije nisu samo podigle razinu svladavanja gradiva navedenih kolegija nego su prepoznate i na državnoj razini, što svjedoči i Državna nagrada za znanost koju su navedeni projekti polučili 2018. godine.

Popularizaciju znanosti moguće je definirati kao širenje informacija o znanosti, ali i širenje znanstvenih informacija izvan krugova u kojima su one primarno nastale. Prema definiciji, popularizacijom se određeno znanstveno područje nastoji približiti svima onima koji s njim nisu usko profesionalno vezani (Vodanović, Brkić 2007), ali i – kako pokazuju nastavni i izvannastavni projekti koji se navode u ovom radu – studentima u okviru njihova studija kako bi ih se kroz "mehanizam povratne sprege" (Lukić, Blažević Krezić 2019: 191) zainteresiralo za svladavanje zahtjevnih znanstvenih tekstova ili u perspektivi za bavljenje znanosti.

Popularizacija ćirilometodske baštine u hrvatskoj kulturi podudara se općenito s počecima popularizacije znanosti, započela je u drugoj polovici 19. stoljeća djelovanjem biskupa đakovačkog i srijemskog Josipa Jurja Strossmayera te povjesničara i filologa Franje Račkog (Lukić, Blažević Krezić 2014, 2010-242). Na Filozofskom se fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku gotovo jedno desetljeće sustavno "slijede" stope ove dvojice velikana u popularizaciji i promicanju ćirilometodske / glagoljske baštine u okviru visokoškolske nastave, ali i izvan nastavnih okvira. Popularizacija ćirilometodske baštine na Filozofskom fakultetu u Osijeku započela je akademske godine 2011./2012. projektom *Glagoljica u eksperimentalnom filmu* koji je rezultirao eksperimentalnim filmom *Što to piše u našem gradu?*, a potom su uslijedili novi

¹ Nositeljice kolegija su prof. dr. sc. Milica Lukić i dr. sc. Vera Blažević Krezić

projekti: osnovana je glumačka skupina *Glagoljica rediviva* koja je 25. ožujka 2013. godine izvela interaktivni i intermedijalni performans – *Sto minuta S/slave – Glagoljica rediviva*. Kako bi ćirilometodski i glagoljični sadržaji bili dostupni što većem broju recipijenata, izrađene su dvije Facebook stranice – *Glagoljica – jučer, danas, sutra* i *Glumačka skupina Glagoljica rediviva*. Realizirana su tri projekta pod nazivom *Glagoljaška večera – Glagoljaška večer(a) iliti Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavonskoga glagoljaša* (2015.), *Glagoljaška večera Gastronomija Zriniana Glagolitanska* (2016.), *Glagoljaška večer(a): Gastronomija Cyrillomethodianska* (2017.) kojima su kulturološki, znanstveno i gastronomski oživljena pojedina razdoblja hrvatskoga glagoljaštva. U sklopu Glagoljaške večere pod nazivom *Gastronomia Cyrillomethodianska* osmišljen je strip *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*. U suradnji s Elektrotehničkim fakultetom u Osijeku osmišljena je virtualna enciklopedija – *Glagopedija*. Održana je radionica *Oslikajmo svijet glagoljicom* te predavanje u sklopu manifestacije Mjesec hrvatske knjige *Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?* (vidjeti Lukić, Blažević Krezić 2019: 231-336).

U ovom se radu navedeni sadržaji raslojavaju na sljedeća poglavlja: na početku rada donosi se crtica o popularizaciji znanosti te o ćirilometodskoj baštini i njezinoj obnovi u 19. stoljeću. Nakon općih poglavlja na red dolazi glavna tema rada – popularizacija ćirilometodske baštine na Filozofskom fakultetu Osijek. U ovom dijelu rada predstavljaju se gotovo svi popularizacijski projekti usmjereni na ćirilometodsku/glagoljsku baštinu ostvareni na kolegijima *Staroslavenski jezik*, *Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma* i *Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća* – eksperimentalni film *Što to piše u našem gradu?*, NEklasični performans *Sto minuta S/slave*, glagoljica na Facebooku, Glagoljaške večere, strip *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*, aplikacija – virtualna enciklopedija – *Glagopedija*, radionica *Oslikajmo svijet glagoljicom*, predavanje *Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?*.

2. Popularizacija ćirilometodske/glagoljske baštine

2.1. Popularizacija znanosti

U današnje vrijeme pojam popularizacija znanosti postao je sastavni dio svih vrsta edukativnih programa i ustanova. Razlog tomu je buđenje svijesti kod ljudi i shvaćanje da ako se nešto ne promijeni, razvoj znanosti i daljnja istraživanja bit će svedeni na skupinu zanesenjaka koji to uistinu vole. Lea Putnik, a prema riječima Katarine Prpić, navodi kako popularizacija znanosti započinje već u 19. stoljeću, kada se počinje masovno konzumirati, ali i kada se počinju stvarati velike razlike između proizvođača i potrošača znanja. U 20. stoljeću dolazi do konačnog razdvajanja znanstvenika i javnosti te je neminovno uvođenje popularizatora znanosti, nekoga tko će znanje prevesti javnosti (Putnik, 2014: 11).

Popularizacijom se pokušava na zanimljiv i razumljiv način ljudima približiti znanost. Najpopularnija manifestacija okrenuta promicanju znanosti na teritoriju Hrvatske jest Festival znanosti čiji je „cilj približiti znanost javnosti, odnosno informirati javnost o aktivnostima i rezultatima u području znanosti, poboljšati javnu percepciju znanstvenika te motivirati mlade ljude za istraživanje i stjecanje novih znanja.“² Festival znanosti utemeljen je 2001. godine te se od tada održava svake godine s novom temom. Manifestira se kroz javna popularna predavanja, radionice, znanstvene tribine, izložbe, predstave i dr. U Hrvatskoj se uz Festival znanosti održavaju brojne manifestacije i projekti kojima se nastoji popularizirati znanost – *Dan i noć na PMF-u*, *STEM tjedan*, *Ljetna škola znanosti*, *Kreativna riznica*, *Tjedan mozga*, *Znanstveni piknik* i dr.

Znanost se već niz godina predstavlja, a time i popularizira kroz znanstveno-popularne časopise koje potpomaže šira zajednica (Priroda, ABC Tehnike, Čovjek i svemir, Matematičko-fizički list) kao i kroz komercijalne znanstveno-popularne časopise (Meridijani, Drvo znanja, National geographic, Geo i dr.). (Juračić, 2011: 20)

U zborniku radova *Mediji i znanost* iznose se problemi koji sputavaju i znanstvenike i novinare u popularizaciji znanosti. Mladen Juračić navodi kako Ministarstvo znanosti i obrazovanja kao najveći financijer znanstvenih istraživanja u Hrvatskoj nema dovoljno razrađenu strategiju poticanja istraživača da populariziraju rezultate svojih istraživanja u javnosti. Također, kao problem navodi i nevrednovanje istraživačkog rada napredovanjem u znanstvenome sustavu ili na radnome mjestu kao što se to radi u nekim razvijenijim zemljama. Kao primjer takva odnosa

² <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/djeca-i-mladi/slobodno-vrijeme-mladih/manifestacije-za-djecu-i-mlade/festival-znanosti/> (Pristupljeno: 7. 8. 2020.)

Juračić navodi Veliku Britaniju u kojoj državni fondovi zaduženi za financiranje znanstvenih istraživanja daju čak do 3 % na ugovoreni iznos za pojedini projekt ako se dokumentira da su istraživači iznijeli rezultate svojih istraživanja široj javnosti objavljivanjem znanstveno-popularnih članaka, gostovanjima u radijskim i televizijskim emisijama, pisanjem u dnevnim ili tjednim novinama i dr. (Juračić, 2011: 19). Također, kao problem Nenad Raos navodi kako se problem popularizacije znanosti može poistovjetiti s poznatom Platonovom rečenicom – „Sve dok vladari ne postanu filozofi ili filozofi vladari, svijet neće biti bolji“ (Marušić Brezetić, 2009: 138). Naime, parafrazirajući Platona Raos tumači kako u popularizaciji znanosti „neće biti dobro sve dok novinari ne postanu znanstvenici a znanstvenici novinari.“ Da bi se popularizirala znanost kroz pisanu riječ treba imati oba zanata i u oba biti podjednako uspješan.“ (Raos, 2011: 69)

Nas će u ovom radu u prvom redu zanimati kako su ćirilometodske teme u protegu od srednjega vijeka pa sve do 19. stoljeća umjetničkim prekodiravanjem popularizirane u okviru visokoškolske nastave, a onda i izvan njezinih okvira.

2.2. Ćirilometodska/glagojska baština u srednjem vijeku

Govoreći o hrvatskoj povijesti i nacionalnom identitetu spominju se različite godine i događaji koji su važni za Hrvatsku i Hrvate, ali se gotovo nikada ne spominje 863. godina, kao ni misija Svete braće Konstantina Ćirila i Metoda među Slavene. Upravo su ta godina i ta misija postavili temelje onoga što danas nazivamo ćirilometodskom baštinom među Slavenima, pa onda i među Hrvatima. Prema riječima Franje Šanjeka, hrvatska ćirilometodska baština može se promatrati s dvaju gledišta. S jedne strane, može se promatrati kao doprinos slavenskih apostola u procesu pokrštenja Hrvata te širenju kršćanske kulture na Hrvatskom prostoru. S druge strane, hrvatska ćirilometodska baština može se promatrati kroz glagoljicu unutar koje su u Hrvatskoj tri sloja jedinstvene kulturne djelatnosti – glagoljsko pismo, slavensko bogoslužje te cjelokupna pismenost pisana glagoljskim pismom na narodnom jeziku (Šanjek, 1983: 125).

Polazeći u misiju među Slavene, Sv. Ćiril sastavio je posebno pismo pomoću kojega će širiti Kršćanstvo moravskim Slavenima – glagoljicu. Iako je sastavljena još u 9. stoljeću, pod imenom glagoljica prvi se put spominje u talijanskom pismu Franje Glavinića rimskoj Propagandi 11. siječnja 1626. godine. Naziv glagoljica svoju potpunu afirmaciju doživio je tek u 19. stoljeću.³ Ime glagoljica svoje korijene pronalazi u staroslavenskom glagolu *glagolati* što znači govoriti/kazivati. (Damjanović, et al: 2004: 60) Također, glagol *glagolati* simbolički označava i služenje misnog

³ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22160> (Pristupljeno 19. 8. 2020.)

obreda na staroslavenskom jeziku što je djelovanjem Svete braće papa Hadrijan II. odobrio 867. godine. Stjepan Damjanović navodi da povijesna vrela ne govore o počecima slavenske pismenosti, ali da su utemeljene pretpostavke da se dodir Hrvata s djelom Svete braće dogodio šezdesetih i osamdesetih godina 9. stoljeća za vrijeme kneza Domagoja i Branimira (Damjanović, 2004: 207).

Sv. Ćiril sa sobom je ponio i staroslavenske prijevode pisane glagoljičnim pismom najvažnijih grčkih liturgijskih tekstova. Kako navodi Stjepan Damjanović, ti prvi prijevodi nisu sačuvani te se o njima govori preko onih što datiraju s kraja 10. i početka 11. stoljeća (*kanon staroslavenskih spisa*). Taj staroslavenski jezik postao je književnim jezikom na širokom slavenskom prostoru te je stupio u živi odnos sa slavenskim govornim, pisanim i jezičnim idiomima (Damjanović, 2004: 39). „U dodiru staroslavenskoga s hrvatskim idiomima nastalo je ono što starija filologija zove *hrvatskom redakcijom staroslavenskoga jezika*, a mi ćemo upotrebljavati termin *hrvatskostaroslavenski jezik* koji će se u hrvatskim tekstovima javljati do druge polovice XVI. st.“ (Damjanović, 2004: 40). Za očuvanje toga jezika najzaslužniji su hrvatski glagoljaši koji nisu dopustili da se staroslavenski jezik zamijeni latinskim iako su naglašavali svoju pripadnost Rimskoj crkvi i prihvaćali zapadne kulturne utjecaje (Damjanović, 2004: 41). Kao dokaz tomu može se uzeti *Misal po zakonu rimskoga dvora* (1483.) koji je najstarija hrvatska tiskana knjiga, ali i prvi misal u Europi koji nije na latinskom jeziku i nije otisnut latiničnim pismom. Naime, u kolofonu toga misala navodi se da je otisnut 22. pervaara 1483. godine, odnosno 22. veljače 1483. godine, što je simboličan datum kako je vidljivo iz misalskog kalendara u kojemu se na taj dan u Katoličkoj crkvi slavi Prêstol svetago Petra (blagdan koji označava prvenstvo i autoritet rimskoga biskupa) (Damjanović, 2004: 205).

2.3. Popularizacija ćirilometodske baštine u 19. stoljeću

Temelje izučavanju ćirilometodske problematike u slavističkim krugovima 19. stoljeća postavio je slovački filolog i polihistor Pavel Josef Šafařík koji u svojim radovima iznosi historiografske, etnološke, filološke studije o Slavenima te predstavlja najstarije slavenske kulturne spomenike. Djelovanje Pavela Josefa Šafaříka bilo je poticaj za znanstvena istraživanja ćirilometodske ostavštine hrvatskih istraživača.

Među brojnim istraživačima i obnoviteljima ćirilometodske baštine najviše se ističu hrvatski povjesničar, jezikoslovac, publicist i političar, *otac hrvatske ćirilometodijane* Franjo Rački te biskup đakovački i srijemski Josip Juraj Strossmayer. Ovu dvojicu poslenika ćirilometodskih povezivalo je veliko prijateljstvo i zalaganje za ravnopravnost i priznanje Slavena i njihovu

međusobnu povezanost u jednoj Crkvi na čelu s papom. O zajedničkom djelovanju ovog dvojca svjedoči bogata korespondencija koja se odvijala pune 34 godine (od 1860. pa sve do smrti Franje Račkoga 1894. godine) i sadrži više od tisuću pisama. (Lukić, 2011: 72)

Zajedničkim su snagama sastavili promemoriju upućenu papi Piju IX. (1859.) pomoću koje su nastojali pridobiti Rimsku kuriju za ideju u kojoj svi katolički Slaveni mogu održavati misu na staroslavenskom jeziku te zahtijevali tiskanje novih glagoljskih liturgijskih knjiga. Također, iz korespondencije se saznaje da je povodom prve velike ćirilometodske obljetnice u 19. stoljeću – tisućnice Moravske misije (1863.) – svjetlo dana trebao ugledati jedan od najljepših kanonskih spisa, *Assemanijev evanđelistar*. Urednik ovog evanđelistara bio je Franjo Rački, dok je izdavač bio biskup Josip Juraj Strossmayer. Nažalost, zbog problema s luksuznim tiskom *Assemanijev evanđelistar*, u znanosti poznat kao Vatikanski evanđelistar, izdan je 1865. godine u Zagrebu glagoljskim slovima salivenim prema češkim matricama. Kao zahvalu za materijalnu pomoć pri izdavanju, Franjo Rački je evanđelistar posvetio biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (Lukić, 2011: 73-75).

U obnovi ćirilometodske baštine posebno mjesto ima enciklika *Grande Munus* koju je u Rimu 30. rujna 1880. objavio papa Leon XIII. Enciklikom *Grande Munus* svetkovina Svete braće Ćirila i Metoda uvedena je u cijelu Katoličku crkvu. „U enciklici se opisuje veličajni misionarski rad solunske braće te ukazuje na njihove bliske veze sa Svetom Stolicom kao i na osobitu brigu što su je pape vodile o slavenskim narodima. Leon XIII. ponavlja riječi Ivana VIII. iz poslanice *Industriae tuae*, upućene moravskom knezu Svatopluku prije točno tisuću godina, kojima se odobrava uporaba staroslavenskog jezika u bogoslužju, a podsjeća i na pismo Benedikta XIV. od 25. kolovoza 1754. kojim su ozakonjuje ravnopravnost staroslavenskog i latinskog jezika u bogoslužju. Na kraju se upućuje poziv pravoslavnim crkvama na sjedinjenje s Katoličkom.“ (Reljanović, 2001: 361; Lukić, Blažević Krezić 2014: 2015-216). Kao zahvala papi Leonu XIII organizirano je sveslavensko hodočašće u Rim 1881. godine prilikom kojega je bila svečana proslava posvećenja žrtvenika sv. Metoda u crkvi sv. Klementa (Lukić 2005: 233-251).

Godinu dana kasnije (1882.), nakon šesnaest godina, završena je izgradnja đakovačke katedrale. Prema željama biskupa Strossmayera, svečanost posvećenja katedrale odvila se u ćirilometodskom duhu. Posebno je važno istaknuti da biskup Strossmayer nije uspio dobiti dozvolu za služenje mise na staroslavenskom jeziku, ali kako je ova svečanost priređena i u čast Svete braće, biskup Strossmayer je pozvao senjskoga biskupa Josipa Jurja Posilovića da kao glagoljaš s papinskim dopuštenjem održi staroslavensku misu. Tako je drugog dana svečanosti misa održana na

staroslavenskom jeziku. Katedrala je posvećena „Slavi Božjoj, Jedinstvu Crkava, Slogi i Ljubavi naroda svoga“ (Lukić, 2011: 86).

Sljedeći važan događaj u obnovi ćirilometodske baštine dogodio se 26. veljače 1863. kada papa Pio IX. daje dopuštenje da se blagdan sv. Ćirila i Metoda umjesto 9. ožujka slavi 5. srpnja. Biskup Strossmayer je povodom toga dopuštenja svojim vjernicima i svećenstvu svoje dijeceze kroz deset točaka dao detaljne upute o načinu proslave blagdana Svete braće (Lukić, 2011: 82). Iste te godine zaslugom biskupa Strossmayera izdan je glagoljski misal pisan hrvatskokrkvenoslavenskim jezikom danas poznat i kao *Parčičev misal* (Blažević Krezić 2020).

Godine 1885. obilježavalo se tisuću godina od smrti sv. Metoda povodom koje se spremalo veliko hodočašće u Velehrad. Ovoga puta, hrvatski vjernici nisu išli na hodočašće zbog opasnosti da bi mogli „biti upotrijebljeni kao oruđe na svetkovini koja bi mogla poslužiti i u političke svrhe i pretvoriti se u demonstraciju Poljaka protiv Rusije, te da i on i biskup Strossmayer trebaju ostati neutralni glede toga pitanja sve dotle dok se ne vide potezi Rima u svezi s tim pitanjem“ (Lukić 2005: 233-251; Lukić, 2011: 77) Uz tisućnicu smrti sv. Metoda, vrijeme biskupovanja biskupa Strossmayera obilježile su još tri velike ćirilometodske obljetnice: tisućnica moravske misije 1863. godine, tisućnica smrti sv. Ćirila 1869. godine te tisućnica enciklike pape Ivana VIII. *Industriae tuae* 1880. godine (Lukić, Blažević Krezić 2014: 211).

Biskup Josip Juraj Strossmayer veliki doprinos ćirilometodskoj baštini dao je objavljujući svoje okružnice. Prema riječima Milice Lukić, ćirilometodske okružnice mogu se podijeliti u tri skupine. Prvu skupinu čine okružnice koje tumače život i rad Slavenskih apostola; drugu skupinu čine okružnice koje govore o poticanju jedinstva Crkava i slavenskih naroda, dok treću skupinu čine okružnice unutar kojih se biskup zalaže za ponovnu uspostavu crkvenoslavenskoga jezika u liturgiji i njegovo proširenje na cijeli južnoslavenski prostor. Također, Lukić navodi da je moguće načiniti i uvjetnu podjelu u kojoj se okružnice dijele na one koje se isključivo bave ćirilometodskom problematikom (pisane povodom velikih ćirilometodskih jubileja) te na one u kojima se ćirilometodski sadržaji usputno spominju (Lukić, 2011: 80).

Kao obnovitelj ćirilometodske baštine, biskup Strossmayer je u đakovačko sjemenište uveo studij staroslavenskoga jezika te za predavača doveo, kasnije prvaka Riječke filološke škole, Frana Kurelca, darovao je glagoljaško sjemenište u Priku kod Omiša, u Rimu je otvorio Zavod za mlade klerike i dao mu ime sv. Ćirila i Metoda, ali je zavod uskoro morao biti zatvoren (Lukić, Blažević Krezić 2014: 211).

Biskup Strossmayer i Franjo Rački veliku su ulogu u obnovi ćirilometodske baštine pridavali programatskoj književnosti i poticali njezino stvaranje. Uloga takve književnosti bila je višestruka „a) pomoći proširenju kulta Sv. Ćirila i Metoda; b) ubrzati povratak crkvenoslavenskoga jezika u liturgijsku upotrebu; c) poduprijeti slavensku uzajamnost; d) poduprijeti proces oblikovanja moderne nacije; e) poduprijeti proces izmirenja Istočne i Zapadne crkve“ (Lukić, 2005: 86). Prema riječima Milice Lukić, zbog potrebe da ćirilometodska ideja proдре u široke narodne slojeve, književnici su morali posegnuti za diskurzom *pojačane izražajnosti i potencirane komunikativnosti* pa je vođena time, književnost 19. stoljeća počela formirati književne žanrove, većinom pučkoga karaktera. Tijekom 19. stoljeća popularne su prigodnice, epovi, okružnice, govori, propovjedi, molitve i dr. (Lukić, 2005: 86-89).

3. Popularizacijski baštinski projekti na Filozofskom fakultetu Osijek

Popularizacija ćirilometodske baštine na Filozofskom fakultetu Osijek započela je nastavnim i izvannastavnim projektima u akademskoj godini 2011./2012. u okviru temeljnih i izbornih kolegija na studiju hrvatskoga jezika i književnosti: Staroslavenski jezik, Staroslavenski jezik 1, Staroslavenski jezik 2, Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma, Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća, Slavenska pisma, Jezik hrvatskih glagoljaša (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 231). Izborni su kolegiji plodno tlo za popularizaciju ćirilometodskog nasljeđa, ali i za interaktivno i intermedijalno stjecanje novih znanja i vještina. Najveći dio projekata realiziran je u okviru kolegija Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskoga pisma.

Navedni su (izabrani) projekti započeli projektnim istraživanjem *Glagoljica u eksperimentalnom filmu* (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 245) akademske godine 2011./2012. Slijedili su interaktivni i intermedijalni neklasični performans *Sto minuta S/slave* – Glagoljica rediviva akademske godine 2012./2013. (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 268), 2013./2014. serija eksperimentalnih filmova *Kratki rezovi – prekrajanje glagoljice* (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 284) te, možda najznačajniji od svih projekata, *Glagoljaška večer(a)*.

Da su ti projekti postigli svoju svrhu, pokazuje i osvrt Biserke Draganić u članku *Glagoljično pismo i hrvatska glagoljaška baština u odgojno-obrazovnome sustavu Republike Hrvatske* koja navodi: „Na fakultetskoj razini treba spomenuti niz izvrsnih projekata prof. dr. sc. Milice Lukić i njezinih suradnika s Katedre za hrvatsku jezičnu povijest i hrvatsku dijalektologiju Filozofskoga fakulteta Osijek, poput eksperimentalnih i igranih filmova o glagoljici i njezinoj ulozi u suvremenoj (popularnoj) kulturi i javnome životu, NEklasičnoga performansa *Sto minuta slave* – glagoljica rediviva u izvedbi osnovane studentske glumačke družine Glagoljica rediviva, glagoljaške večere poput večere inspirirane kulturom blagovanja i svakodnevicom na dvoru Zrinskih u 16. i 17. stoljeću *Gastronomia Zriniana Glagolitanska*“ (Draganić, 2017: 18). Brojna predavanja, projekti, predstavljanja knjiga, aplikacija virtualna enciklopedija Glagopedija i dr. samo su dio aktivnosti unutar kojih je popularizirana ćirilometodska baština na Filozofskom fakultetu Osijek (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 327).

3.1. Eksperimentalni film *Što to piše u našem gradu?*

Eksperimentalni film *Što to piše u našem gradu?* Nastao je kao rezultat projektnoga istraživanja i kolokvijalne/seminarske teme *Glagoljica u ekperimentalnom filmu* u okviru kolegija Filozofsko-

simbolički ustroj glagoljskoga pisma akademske godine 2011./2012. Autorice filma Sonja Smojver, Sanja Heraković i Mija Jurić smjestile su glagoljicu u područje umjetnosti i tretirale ju kao umjetnički fenomen tako što su joj dale glavnu ulogu u eksperimentalnom filmu. Najvažniju ulogu u ovom postupku zapravo je imao čin igre koji je osnovno sredstvo „prevođenja glagoljice iz znanstvenoga u umjetnički fenomen“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 250). Tim postupkom, kako navode autorice, glagoljica dobila mogućnost svima ispričati svoju priču (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 29).

Cilj ovoga projekta bio je „Uputiti širu publiku u potentnu snagu glagoljice kao nacionalnog pisma (pismo – znak – slika) i istražiti mogućnosti njezine afirmacije u 21. stoljeću“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 250), utemeljen na hipotezi „Glagoljica ne mora nužno biti tretirana kao znanstveni fenomen. Ona postaje umjetničkim fenomenom kroz igru njezinim temeljnim oblicima.“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 250).

Autorice filma su, prema knjizi Josipa Užarevića *Kompozicija lirske pjesme* (1991), glagoljicu definirale kao protagonisticu „koja u filmu umjetničke, eksperimentalne naravi funkcionira kao lirsko Nad-Ja“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 252). Glagoljičina centralnost u filmu posebno je naglašena svraćanjem gledateljeve pozornosti na njezinu nazočnost glagoljičnim slovima upisanim u oblačić – *Ovdje sam* (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 34). Iako je izdvajanje lirskog Nad-Ja u lirici obično otežano, u ovom eksperimentalnom filmu je itekako moguće zbog sudjelovanja povremenih antagonista (empirijskih subjekata), tj. samih autorica koje su na osječkim građevinama i u samoj prirodi isprovocirale pojavnost lirskog Nad-Ja (Lukić, Blažević Krezić 2019: 252) Kako svako djelo ima protagonista, tako ima i antagonista. U ovom slučaju antagonist je autor čija je pojavnost definirana tek ulaskom njegove sjene u kadar. Prisutnost autorove sjene prikazuje epitet autora kao promatrača, tj. antagonista (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 34).

Kao i u lirici, lirsko Nad-Ja i u ovom filmu ističe katarzičnost. Upravo pomoću te katarzičnosti koja dopušta neograničenu interpretativnost u ovom eksperimentalnom filmu proizvodi smisaono-življajnu katarzu. Autorice navode kako su pri prikazivanju ovog eksperimentalnog filma jasno uočile pojavu katarze, ali ona se razlikovala od skupine do skupine ljudi koje su ga pogledale. Tako su studenti koji studiraju Hrvatski jezik i književnost i imaju veće predznanje o glagoljici bili iznenađeni tolikom prisutnošću glagoljice u svijetu koji ih okružuje, ali su isto tako bili nadahnuti ovakvom suvremenom interpretacijom glagoljičnog pisma. Također, eksperimentalni film prikazan je i ljudima kojima glagoljica nije dio struke te je poznaju na razini opće kulture.

Kod takvih recipijenata film je, također izazvao katarzu, ali na drugačiji način. Naime, oni su uživali u gledanju filma te im je pobuđeno zanimanje za glagoljično pismo (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 32).

Slika 1. Sportska sprava koja svojim oblikom simulira glagoljično slovo r^4

Slika 2. Kadar s glagoljičnim natpisom
Glagoljica naša suputnica i susjeda
krozprostor i vrijeme⁵

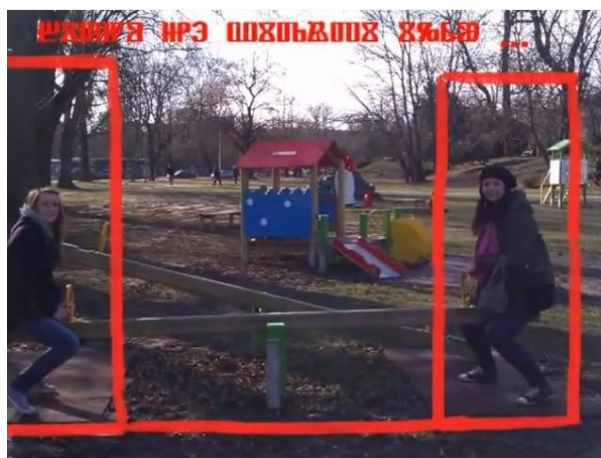
Radnja ovog eksperimentalnog filma smještena je u osječku Tvrđu te na Srednjoškolsko igralište u Osijeku. Na samom početku, autorice prikazuju šetnju kroz ova dva prostora i uvode gledatelja u film dajući mu dojam kako upravo on šeta tim prostorima. Tako se, primjerice, u prizorima šetnje Srednjoškolskim igralištem pojavljuju dva slučajna prolaznika koja svojom pojavom pospješuju prikaz spontanosti i realističnosti. Dojmu stvarnosti pridonosi i dinamičnost koja se očituje podrhtavanjem snimke i usporavanjem kamere. U nastavku filma izmjenjuju se dinamični kadrovi šetnje i statični kadrovi fotografija u kojima su autorice isprovocirale pojavnost glagoljice. Tako se primjerice pojavljuju fotografije sprava za vježbanje na kojima se ukazuju glagoljični grafemi r i $ž$.⁶ Također, jedan od statičnih kadrova koji se pojavljuju u filmu prikazuje direktan autorski

⁴<https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo815W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)

⁵<https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo815W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)

⁶<https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo815W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)

komentar nastao kao zapažaj u njegovoj svijesti tijekom šetnje. Kadar prikazuje sliku s glagoljčnim natpisom – *glagoljica naša suputnica i susjeda kroz prostor i vrijeme*⁷ – čime glagoljica poprima ulogu niti vodilje kroz šetnju koja se nastavlja. Upravo pomoću tih statičnih kadrova, autorice naglašavaju svezremensku postojanost glagoljice (Lukić, Blažević Krezić 2019: 254). Također, kroz statične kadre glagoljica preuzima ulogu učiteljice koja na zabavan i domišljat način prenosi znanje. Tijekom tog „edukativnog“ procesa, igra joj je glavni instrumentarij kojim postiže svoj cilj, što je i jasno naznačeno porukom na kraju filma – *Bitno je vidjeti igru... jer glagoljica jest igra* (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 34).

Slika 3. Kadar u kojemu se pojavljuje glagoljčni natpis – *Bitno je vidjeti igru...*⁸

Govoreći o ovom eksperimentalnom filmu, neizostavno je spomenuti glazbu i njezinu ulogu. Tijekom cijelog filma u pozadini se čuju zvukovi Enigmine pjesme *Beyond The Invisible*. Glazba ovdje nema ulogu u kadru, već je dodana filmskom zapisu prema autorovoj volji (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 36⁹). Prema riječima autorica, glazba u filmu ima funkciju stvaranja mističnog i misaonog u stanju svijesti gledatelja. Potreba za stvaranjem mističnog ugođaja proizašla je iz želje autorica da gledatelji utonu u stanje mističnog kako bi, poput njih, zaronili u dubinu sebe i izazvali

⁷<https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo8I5W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)

⁸ Isječak iz eksperimentalnog filma *Što to piše u našem gradu?*, <https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo8I5W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)

⁹ Prema: Peterlić, A. 1977. Osnove teorije filma. Filмотeka 16. Zagreb

glagoljicu da im se ukaže (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 37). „Svojoj mašti otvorile smo vrata u stvarni/pojavni svijet te smo ono što je nevidljivo učinile vidljivim i na taj način to nevidljivo prevladale. Uspjele smo uspeti glagoljicu na razinu svemogućega i sveprisutnoga. Prepustivši se glagoljici, poslali smo joj poruku kako nema potrebe za skrivanjem, a ono što je nevidljivo učinile smo relativnim i na taj smo način prevladale pojavu realnoga“ (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 37). Ulogu je mističnosti važno spomenuti i kako bi se protumačio naslov ovoga eksperimentalnog filma – *Što to piše u našem gradu*. Naslov filma zapravo je pseudoretoričko pitanje koje gledatelja poziva u pustolovnu šetnju i igru. Autorice navode kako je u naslovu namjerno izostavljen motiv glagoljice kako bi se pospješilo stvaranje mističnog ambijenta (Heraković, Jurić, Smojver, 2012: 38).

Autorice filma opravdale su svoju hipotezu i dokazale da glagoljica može biti igra te da je fenomen igre prisutan i u znanosti i umjetnosti. Glagoljica, drevno slavensko pismo koje se tek od 17. stoljeća naziva imenom pod kojim ga i danas poznajemo, kola žilama grada Osijeka iako je mi uvijek nismo svjesni, ona je tu. Važno je spomenuti da plod ovog projekta može biti od velike koristi svim profesorima koji pomoću njega mogu, na zanimljiv i inovativan način, podučavati mlade naraštaje. Film je nagrađen Rektorovom nagradom Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku za akademsku godinu 2011./2012. Javno je prikazan u sklopu *Festivala tolerancije i promjene gledišta – Sichtwechsel* 2014. godine u kinu Urania u Osijeku.

3.2. *Sto minuta S/slave – Glagoljica rediviva*

NEklasični performans *Sto minuta S/slave – Glagoljica rediviva* nastao je u okviru kolegija Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma i rezultat je jednosemestralnog (zimski semestar ak. god. 2012./2013.) rada 19 studenata 3. godine Jednopedmetnoga preddiplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti (Filip Ivičić, Josipa Šunjić, Mirjana Foro, Mirna Jurković, Antonela Knežević, Anita Akmačić, Marina Beljan, Ana Pavlović, Josipa Kolar, Ivana Rajič, Ivan Tutić, Marija John, Jasmina Palijan, Tatjana Palijan, Ina Ćurković, Slavica Grgić, Marija Božić, Andrea Delić, Maja Jozanović) (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 268). Ideja za ovaj projekt proizišla je iz romana o glagoljici *Az* (2009) autorice Jasne Horvat. „Jedan je od zadataka ovoga studentskog performansa bio potaknuti kritičko razmišljanje, polemiziranje s tradicijom i suvremenošću, a potom i oživljavanje glagoljaške i ćirilometodske nastavne građe, i to uz pomoć programatskih tekstova avangarde i postmodernizma“ (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 273).

Ideja za takav performans i takav način izvođenja nastave proizašla je iz želje prof. dr. sc. Milice Lukić da usavrši nastavni proces, da se njezini studenti zaljube u slavenska pisma i staroslavenski jezik te da potakne studente u pronalasku kreativnih načina učenja.

Koliko je projekt bio zahtjevan, ali i zanimljiv, izvrsno dočarava dokumentarni film *Tajno pismo – glagoljica* studentice prve godine diplomskoga studija Hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta Osijek Slavice Grgić. Dokumentarni film *Tajno pismo – glagoljica* prikazuje oblikovanje i recepciju NEklasičnog performansa *Sto minuta S/slave* i djelovanje glumačke skupine *Glagoljica rediviva*.

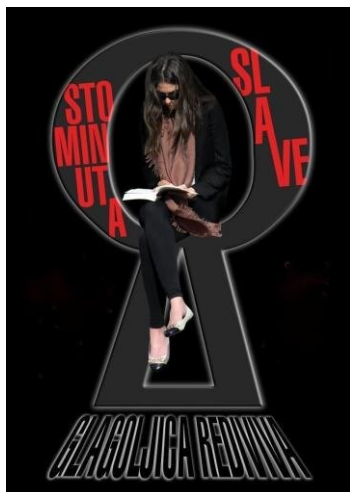

Slika 4. Glumačka skupina *Glagoljica rediviva*¹⁰

U izvedbi "NEklasičnog" performansa sudjelovalo je devetnaest studenata okupljenih u glumačkoj skupini *Glagoljica rediviva* koja je također nastala u okviru kolegija Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma na Filozofskom fakultetu Osijek. Povod tako velikog pothvata bila je 1150. godišnjica Moravske misije Svete braće Ćirila i Metoda. Kao svojevrsan način zahvale za sve ono što su nam Sveta braća ostavila u nasljeđe, glumačka skupina *Glagoljica rediviva* pripremila je navedeni performans „s ciljem prijenosa znanstvenoga diskurza (tekstovi o postanku i podrijetlu glagoljice, životopis Sv. Braće i dr.) u umjetnički (proučavanje literature, dramatizacija tekstova, oblikovanje scenografije, kostima, podjela glumačkih uloga, poezija, glazba, pokret, video...).“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 268-283).

¹⁰<https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.560669790676960/560669647343641>

Vinkovci, 2013. godina, Gradsko kazalište „Joza Ivakić“, (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

Slika 5. Plakat za NEklasični performans *Sto minuta S/slave*¹¹

Slika 6. Nastup u Vukovaru, 15. listopada 2013. godine¹²

Performans je podijeljen u osam tematskih blokova napisanih kao scenarij utemeljen na znanstvenoj literaturi.

Tematski blokovi : „1. Konstantin Ćiril i Metod (Filip Ivičić, Josipa Šunjić);

2. Teodora (Mirjana Foro, Mirna Jurković, Antonela Knežević);

3. Sudbina Sedmočislenika (Anita Akmačić, Marina Beljan, Ana Pavlović);

4. Crnorisac Hrabar. Sricanje dijelova Traktata (Filip Ivičić);

5. Branimir, Domagoj i Muncimir – prvi susreti Hrvata s djelom Svete Braće.

Sekundarni dokazi, pisanje bez ustroja (Josipa Kolar, Ivana Rajič, Ivan Tutić);

6. Bašćanska ploča (Marija John, Jasmina Palijan, Tatjana Palijan);

7. Josip Bratulić & Stjepan Damjanović – glagoljicu živjeti i znanstveno

¹¹ <https://www.facebook.com/GlagoljicaReiviva/photos/a.560668240677115/560668257343780> , autori Milica Lukić i Mirko Mihaljević (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

¹² <https://www.facebook.com/GlagoljicaReiviva/photos/a.561158320628107/561159060628033> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

tumačiti (Ina Ćurković, Slavica Grgić);

8. Milica Lukić & Jasna Horvat – plodonosan dijalog o glagoljici (Marija Božić, Andrea Delić, Maja Jozanović). „¹³

Praizvedba performansa upriličena je 25. ožujka 2013. na Filozofskom fakultetu Osijek nakon čega su slijedila brojna gostovanja po Slavoniji, ali i izvan nje (Vukovar, Vinkovci, Slavonski brod, Zagreb...). Povodom ove izvedbe na stranicama Matice hrvatske objavljen je prigodan osvrt. Također, i Glas Slavonije se osvrnuo na jednu od izvedbi te je na svojim mrežnim stranicama objavio članak pod nazivom *Osječki studenti podsjetili na velik značaj glagoljice* u kojemu navodi: „Taj je efektan nastup, koji govori o glagoljici i njezinu značenju za hrvatsku pismovno-jezičnu povijest i kulturu, pripremilo dvadesetak studenata u sklopu kolegija Filozofsko-simbolični ustroj glagoljskoga pisma, a pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Milice Lukić i asistentice Vere Blažević Krezić.“ (Kć, 2013 ¹⁴).

3.3. Kratki rezovi – prekrajanje glagoljice

Kratki rezovi – prekrajanje glagoljice bio je seminarski zadatak studenata u okviru kolegija *Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma* akademske godine 2013./2014. Zadatak je bio „snimanje kratkih eksperimentalnih filmova (trajanje do deset minuta) prema principu montažne tehnike *Kratkih rezova*, filma R. Altmana iz 1993. godine. Osnovna tema projekta transformacije znanstvenih tekstova i studija o glagoljici i hrvatskoglagoljskoj baštini – s naglaskom na izučavanje glagoljice kao pismovne činjenice, ali šire i semiotičkoga koda premreženoga dubokom simbolikom, s utkanim filozofskim porukama u tripartitnoj prirodi glagoljičnih znakova“ (Lukić, Blažević Krezić, 2019: 284). Ovaj seminarski zadatak oblikovan je povodom obilježavanja dvaju značajnih obljetnica, 1150. obljetnice velikomoravske misije i 530. obljetnice tiskanja najstarije južnoslavenske i hrvatske inkunabule *Misala po zakonu rimskoga dvora* 1483. (Lukić i Blažević Krezić, 2019: 284).

Studenti su proučavali tekstove i snimali kratke filmove u kojima su zadani motivi poslužili kao model za povezivanje filmskih sekvencija montažnom tehnikom u cjelovitu filmsku priču (Lukić,

¹³ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno 28. 8. 2020.)

¹⁴ <http://www.glas-slavonije.hr/220268/5/Osjecki-studenti-podsjetili-na-velik-znacaj-glagoljice> (Pristupljeno: 28. 8. 2020.)

Blažević Krezić, 2019: 284). Medij filma odabran je „zbog činjenice da najbolje odgovara umjetničkom senzibilitetu modernoga čovjeka“ (Lukić, Blažević Krezić, 2019: 285). Glavni cilj seminarskih zadataka bio je oblikovati uratke umjetničke vrijednosti koji omogućavaju nov pogled na srednjovjekovnu slavensku i hrvatsku glagoljsku jezičnu, književnu i kulturnu povijest. Tijekom oblikovanja uradaka korištene su avangardne tehnike i postupci oblikovanja (Lukić, Blažević Krezić, 2019: 285).

3.4. Glagoljica na Facebooku

Već je rečeno kako se popularizacija ćirilometodske baštine na studiju hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta Osijek provodi na sljedećim kolegijima: Staroslavenski jezik, Slavenska pisma, Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma, Srednjovjekovni simboli i njihova značenja i dr. Među njima se posebno ističe kolegij Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma na kojem je popularizacija ćirilometodske baštine izrazito naglašena. Jedan od načina promoviranja ćirilometodijane i glagoljice osmišljen na ovom kolegiju jest i izrada stranica na internetskim društvenim mrežama unutar kojih su staroslavenske i ćirilometodske teme, događanja i obavijesti pristupačni širokom krugu ljudi. Kao najbolji izbor pokazala se stranice Facebook te su na njoj oblikovane dvije podstranice *Glagoljica – jučer, danas, sutra* i *Glumačka skupina Glagoljica rediviva*.

Stranica *Glagoljica – jučer, danas, sutra* oblikovana je 5. studenoga 2011. godine u okviru kolokvijske teme *Interdisciplinarni način učenja i promidžbe glagoljskog pisma danas* dviju studentica treće godine preddiplomskog studija Hrvatskog jezika i književnosti – Ivane Buljubašić i Nikoline Rebrina. O sadržajima na stranici brinu se njezine osnivačice. Stranica *Glagoljica – jučer, danas, sutra* nudi širok spektar sadržaja povezanih s glagoljicom i ćirilometodijanom uopće.¹⁵ Tako se na stranici mogu pronaći poveznice za znanstvene i novinske članke, pozivnice na projekte, fotografije i izvješća tih projekata, brojne glagoljaške zanimljivosti i dr.

¹⁵ <https://www.facebook.com/Glagoljica-ju%C4%8Der-danas-sutra-311620522187921> (Pristupljeno: 17. 8. 2020.)

Slika 7. Naslovnica Facebook stranice *Glagoljica – jučer, danas, sutra*¹⁶

Druga stranica, *Glumačka skupina Glagoljica rediviva*, osnovana je 15. prosinca 2013. godine u sklopu pripreme i izvedbe NEklasičnog performansa *S/sto minuta s/Slave*.¹⁷ Sadržaj ove stranice djelomično se razlikuje od prethodne jer je usmjerena na promoviranje djelovanja glumačke skupine *Glagoljica rediviva* i njezino izvođenje navedenog performansa te reakcije medija na izvedbe.

Slika 8. Naslovnica Facebook stranice *Glumačka skupina Glagoljica rediviva*¹⁸

Koliko je ovaj projekt važan i zanimljiv, govori činjenica da je i medijski popraćen, pa se tako na stranicama Glasa Slavonije može pročitati: „Cilj je cijeloga projekta upoznati što širi krug ljudi s jednom od temeljnih sastavnica hrvatskoga kulturnog (i nacionalnog) identiteta – njezinom pismovnom poviješću – ističu studentice, a budući da je kolegij u okviru kojega je nastala ova

¹⁶ [www.facebook.com ,https://www.facebook.com/Glagoljica-ju%C4%8Der-danas-sutra-311620522187921](https://www.facebook.com/Glagoljica-ju%C4%8Der-danas-sutra-311620522187921) (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

¹⁷ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno 28. 8. 2020.)

¹⁸ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

tema ustrojen kao niz studentskih projekata u svezi s glagoljicom, na stranici su objavljene i teme ostalih studenata, događanja na kolegiju te put glagoljice u današnje vrijeme“ (Cvetko, 2013¹⁹).

3.5. Glagoljaška večera

Glagoljaška večera je okvirni naziv za skupinu interaktivnih i intermedijalnih projekata popularizacije glagoljske baštine na FFOS-u. Do sada su održane tri Glagoljaške večere: *Glagoljaška večer(a) iliti Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavonskoga glagoljaša* (2015.), *Glagoljaška večera Gastronomica Zriniana Glagolitanska* (2016.), *Glagoljaška večer(a): Gastronomica Cyrillomethodianska* (2017.). Cilj tih projekata je na zanimljiv i dinamičan način prikazati teme iz hrvatske glagoljičke i ćirilometodske baštine. Sam tijek održavanja Glagoljaških večera pomno je isplaniran i osmišljen tako da djeluje kao harmoničan slijed. Tijekom večere izmjenjuju se glumačke i glazbene točke te stručna predavanja između kojih su kraće stanke u kojima se degustira *glagolitanska* hrana.

3.5.1. Glagoljaška večer(a) iliti *Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavonskoga glagoljaša*

Prva glagoljaška večer(a) iliti *Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavonskoga glagoljaša* održana je 9. lipnja 2015. godine na Filozofskom fakultetu Osijek. Projekt je nastao u okviru izbornih kolegija Jezik hrvatskih glagoljaša i Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća. Ovim projektom oživljena je atmosfera srednjovjekovnog benediktinskog glagoljaškog samostana. Tijekom izvođenja projekta, uz znanstvene i edukativne sadržaje, posebna pozornost posvećena je kostimografiji i scenografiji. Tako su studenti bili odjeveni u redovničke habite, pripremljene su kartice s nazivima jela ispisanim na glagoljici, pripremljeni su uručci *Recept u svitku*, prikazana je prezentacija *Hrvatskoglagoljska pisana kultura kroz stoljeća*, izabrana je posebna glazba koja dočarava srednjovjekovnu atmosferu, postavljena je izložba odabranih pretisaka glagoljaških knjiga i znanstveno-stručnih priloga iz staroslavenske problematike i dr.

¹⁹ [file:///C:/Users/Ivona/Downloads/Glas%20Slavonije%20-%2027.03.2013.%20\(1\).Pdf](file:///C:/Users/Ivona/Downloads/Glas%20Slavonije%20-%2027.03.2013.%20(1).Pdf) (Pristupljeno: 17. 8. 2020.)

Slika 9. Plakat za Glagoljašku večeru *Gastronomija dijaka grišnoga fra Karla, z Osika, slavnskoga glagoljaša* (2015.).²⁰

Program Glagoljaške večere započeo je glumačkom točkom *Slavonijo, zemljo glagolita!* U izvedbi Vladimira Andrića (Gradsko kazalište Joza Ivakić, Vinkovci). Potom je voditeljica projekta predstavila projekt, a nakon nje je studentica Mia Filipov održala predavanje o *O Gastronomiji grišnoga fra Karla z Dubašnice* Branka Fučića. Nakon uvodnih riječi izvedena je glumačka točka *Proslov Regule Sv. Benedikta* (Vladimir Andrić).

S obzirom na to da je cijeli projekt zamišljen kao glagoljaška večera, na red je došlo i blagovanje hrane *glagolitanske*. No blagovanju, kako je i red u jednom benediktinskom samostanu, prethodi molitva. Upravitelj Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU Henrik Ivan Damjanović blagoslovio je jelo na hrvatskom i latinskom jeziku te zajedno s nazočnima izmolio staroslavenski Očenaš. Nakon molitve nazočni su blagovali tradicionalna glagoljaška jela pripremljena prema receptima iz glagoljaške kuharice Branka Fučića *Gastronomija grišnoga fra Karla z Dubašnice*. Neke od slasnih delicija ovoga znanstveno-gastronomskog događaja bile su: „Baklaj na glagoljaški način, Panada za bratiju i težaki ki moraju na teg, Juha od oriži za kruto lačnoga gosta, Štajon od lignji, Fratarska čičada, Mostirski zec, Mostirska maneštra, Pastirski krunkpir, Fažol naš vsakidanji, Otca našega Adama salate, Bišteke za velike fešte, Kokoš za mladu mašu, Juha od rib, Datuli na

²⁰ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835259303218006/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

buzaru, Kolubica i jelita za Božić i mesopust, Rakija ka je likarija...“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 289, Pozivnica²¹)

Slika 10. Scenografija za projekt (2015.)²² Slika 11. Prizor s Glagoljaške večere (2015.)²³

Nakon okrijepe Vladimir Andrić izveo je dvije glumačke točke, *Tjedna služba u kuhinji* i *O količini hrane*, u kojima je kroz scenski izričaj oživio prizore iz kuhinje srednjovjekovnog benediktinskog samostana. Potom je akademik Stjepan Damjanović održao predavanje *O hrvatskom glagoljaštvu*, nakon čega je predstavljen recept *Bakalaj na glagoljaški način*. Pri oživljavanju nekog vremena i prostora neizostavan motiv je glazba te je ovom prilikom jedan student izveo glazbenu točku *Odmor u samostanskom vrtu*. Kako je ovo znanstveno-gurmanski projekt, profesor Milovan Tatarin održao je predavanje *Slovo o hrani i piću u književnosti* u kojem je iznio gastronomske navike prikazane u književnim djelima hrvatske književnosti. Kao nastavak na predavanje profesora Tatarina izvedena je glumačka točka *Iz regule: O količini pića*. Poslije slijeda edukativnog i zabavnog programa, gosti projekta opet su blagovali *glagolitansku* hranu. Za sami kraj jedan od studenata predstavio je recept *Juha od riži za jako lačnoga gosta* (Lukić, Blažević Krezić 2019: 288).

Za uspješnost ovog projekta, uz Filozofski fakultet Osijek, svoj doprinos dale su i brojne suradničke ustanove: Matica hrvatska Zagreb, Matica hrvatska Ogranak Osijek, Hotel Waldinger

²¹<https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju>, [file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaška-vecer%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaška-vecer%20(2).pdf) (Pristupljeno: 4. 8. 2020.)

²² <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835262856550984/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

²⁰ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835259303218006/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

u Osijeku, Franjevački samostan u Vukovaru, Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU, Vukovar, Andizet – Institut za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji pri Ekonomskom fakultetu u Osijeku, Kinematografi Osijek, Gradsko kazalište Joza Ivakić Vinkovci, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, Crna Gora (Lukić, Blažević Krezić 2019; 288-289; Pozivnica²⁴)

Slika 12. Blagovanje hrane *glagolitanske* (2015.)²⁵

3.5.2. Glagoljaška večera *Gastronomia Zriniana Glagolitanska*

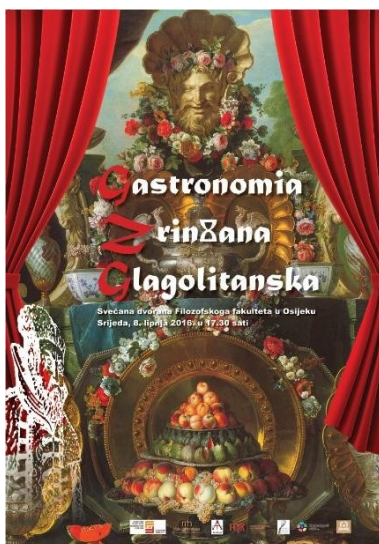
Glagoljaška večera *Gastronomia Zriniana Glagolitanska* održana je 8. lipnja 2016. godine u svečanoj dvorani Filozofskoga fakulteta Osijek povodom obilježavanja 450. obljetnice Sigetske bitke i pogibije Nikole IV. Zrinskoga. Cilj projekta bio je oživiti i prikazati svakodnevicu na dvoru Zrinskih, glagoljicu i osječku poveznicu sa Zrinskima 16. i 17. stoljeća. Glagoljaška večera ovom je prilikom uklopljena u interaktivni i intermedijalni projektni dan Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta. U projektu su sudjelovali studenti s izbornih kolegija Jezik hrvatskih glagoljaša i Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma.

Ono što ovu Glagoljašku večeru čini posebnom i drugačijom od ostalih jest činjenica da su uloge studenata i profesora zamijenjene. Svaki je student morao preuzeti ulogu profesora i na zanimljiv, ali opet znanstveno-popularan način protumačiti zadani sadržaj svojim profesorima, ali i ostalim

²⁴<https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicunupovijestihrvatskudijalektologiju>, [file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaška-vecer%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaška-vecer%20(2).pdf) (Pristupljeno: 4. 8. 2020.)

²⁵ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835288036548466/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

uzvancima projekta. Kako bi se što bolje dočarala atmosfera i ambijent dvora Zrinskih, studenti su izradili kostime dvorskih dama koje su na dan održavanja projekta i nosili. Za ostatak kostima pobrinule su se voditeljice projekta posudivši ih iz Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku, čime je zgrada Filozofskog fakulteta Osijek barem na jedan dan bila dvor čuvenih Zrinskih. Naravno, uz kostime, studenti su izradili i priredili razne dekorativne materijale (portrete obitelji Zrinskih i Frankopana, dr.) kojima su uredili svečanu dvoranu na Filozofskom fakultetu i u nju unijeli duh europske raskoši dvora Zrinskih i postmodernistički patchwork. Također, postavljena je izložba *Zriniana* odabranih književnih djela i znanstveno-stručnih priloga (Knjižnica Filozofskoga fakulteta Osijek) te izložba kaligrafskih prijepisa glagoljičkih pisama i isprava iz ureda Zrinskih (studenti izbornoga kolegija Jezik hrvatskih glagoljaša, studenti izbornoga kolegija Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma) (Lukić, Blažević Krezić 2019: 298-303).

Slika 13. Plakat za Glagoljašku večeru *Gastronomía Zriniana Glagolitanska* (2016.)²⁶

Program Glagoljaške večere *Gastronomía Zriniana Glagolitanska* započeo je uvodnom besjedom voditeljice projekta u kojoj se znanstveni *vremeplov* smješta u 17. stoljeće u plemićku obitelj Zrinskih, u vrijeme potisnutoga života glagoljice. Nakon uvodne besjede riječ je preuzela profesorica dr. sc. Ivana Pepić, koja je predstavila *Makropovijest i mikropovijest na dvoru Zrinskih*. Kroz svoje izlaganje profesorica Pepić je iznijela kulturološki, povijesni i književnoznanstveni pristup središnjoj temi Zrinskih. Nakon profesorskih uvoda na red su došli

²⁶ www.ffos.unios.hr, <https://www.ffos.unios.hr/hrvatski/gastronomia-zriniana-glagolitanska> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

studenti koji su preuzeli uloge profesora. Tako su u drugoj besjedi studentice Martina Jurčević i Marija Miholjković predstavile obiteljsko stablo Zrinskih. Nakon predavanja glumac Ivan Čačić utjelovio je Petra Zrinskog i izveo monolog u kojemu Zrinski piše jedno od danas najtužnijih oproštajnih ljubavnih pisama – *Moje drago serce*. Nakon glumačke točke profesorica Vera Blažević Krezić iznijela je još neke crtice o zrinskoj makropovijesti dajući naglasak na glagoljicu, poslovno i knjiško pismo na posjedima Zrinskih. Potom je izvedena još jedna glumačka točka – pismo Nikole Šubića Zrinskog (Ozalj, 1544.). Sljedećih nekoliko besjeda predstavili su *studenti profesori*. Tako su nazočni imali priliku čuti o Dijačkim i junačkim posjedima Zrinskih u XVI. i XVII. stoljeću (od sigetske utvrde do čakovečke palače). Tijekom ovog predavanja studenti su predstavili posjede Zrinskih tako što su opisali njihov interijer i eksterijer, modu i način uređivanja interijera hrvatskog plemstva. Također, studenti su nas uveli i u svijet književnih djela nadahnutih hrvatskim Leonidom i Urotom zrinsko-frankopanskom. Održano je i predavanje *O jeziku ozaljskome i/ili frankopanskome* u kojem je studentica Martina Jurčević dala gramatički i pravopisni pregled jezika kojim su se služili Zrinski i Frankopani. Kako bi *glagoljaško druženje* uistinu bilo dinamično, na red su opet došle glumačke točke. Glumac Čačić izveo je *ulomak iz kronike Podsjedanje i osvojenje Sigeta* te duet *Marčinkove pjesme o pogubljenju Zrinskoga* sa studenticom Lucijom Mijatović.

Slika 14. Izložba *Zriniana* (2016.)²⁷

Slika 15. Prizor s *Glagoljaške večere* (2016.)²⁸

Tijekom projektnog dana, upriličena je i modna revija mode na dvoru Zrinskih tijekom koje su studentice opisale i predstavile odjevne predmete, ali i modne dodatke toga vremena. Pri samom kraju obilježavanja *Glagoljaške večere* *Gastronomia Zriniana Glagolitanska* dvije studentice su predstavile kulturu blagovanja i recepte koji su se pripremali na dvoru Zrinskih, u čemu im je

²⁷ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993438677924/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

²⁸ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993285344606/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

uvelike pomogla knjiga Darka Varge *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih : život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću, s knjigama recepata*. Tako saznajemo da je obitelj Zrinskih konzumirala razne vrste mesa, voća i povrća, štrudle, torte i dr., a od pića najviše su konzumirali pivo i vino koji su bili najrasprostranjenija pića tadašnje Europe, dok su vodu smatrali nezdravom za piće i nisu je konzumirali. Zanimljivo je spomenuti da su obilno konzumiranje alkoholnih pića opravdavali su potrebom da se upotpuni kalorijski unos prehrane. Nakon gastronomskog predstavljanja zrinskih delicija, glumac Ivan Čačić iščitao je jedan recept te je nakon toga uslijedio blagoslov jela i zajednička molitva kod *glagolitanske* trpeze Zrinskih. Kao izvor recepata poslužila je rukopisna knjižica kulinarskoga umijeća čakovečkog dvora Zrinskih iz XVII. stoljeća (Lukić, Blažević Krezić 2019: 300).

Slika 16. Bogata *glagolitanska* trpeza (2016.)²⁹

Kao i brojni drugi projekti Filozofskog fakulteta Osijek, i ovaj je bio medijski popraćen. Tako se u Glasu Slavonije mogao pročitati članak o ovom izvanrednom projektu – „Moda i kultura blagovanja na dvoru Zrinskih / Tko su bili Zrinski? Kako su se odijevali? Što su jeli na svom dvoru? Koje su posjede imali? Koja su književna djela nadahnuta tom hrvatskom plemićkom obitelji? Na ta, ali i brojna druga pitanja odgovor su pronašli posjetitelji glagoljaške večere *Gastronomia Zriniana Glagolitanska*, priređene na Filozofskom fakultetu. Tamo je predstavljena svakodnevnica, glagoljica i osječka poveznica sa Zrinskima 16. i 17. stoljeća“ (Latinović, 2016³⁰). Također, i Ogranak Matice hrvatske u Osijeku u svojim izvješćima priredio je tekst o Glagoljaškoj večeri *Gastronomia Zriniana Glagolitanska* – „Osječki je OMH 8. lipnja sudjelovao u organizaciji glagoljaške večere *Gastronomia Zriniana glagolitanska*, održane na Filozofskom fakultetu Osijek. Voditeljica projekta, ujedno voditeljica Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskog fakulteta i voditeljica Odjela za jezik OMH u Osijeku, kazala je da je svečanom večerom zaključen

²⁹ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993372011264/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

³⁰ <http://www.glas-slavonije.hr/304050/3/Moda-i-kultura-blagovanja-na-dvoru-Zrinskih> (Pristupljeno 4. 9. 2020.)

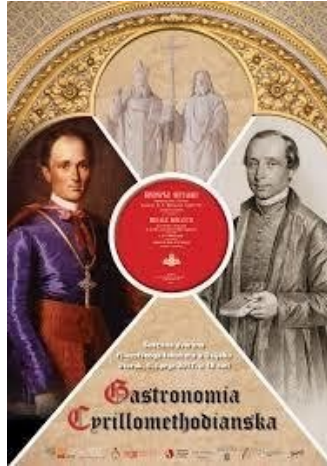
interdisciplinarni projekt u sklopu Odjela, kojim se nastojalo istražiti Zrinske – njihovo odijevanje, jela koja su jeli, njihova književna djela i ona njima nadahnutu. Njezina asistentica, znanstvena novakinja Vera Blažević Krezić, kazala je da su razni sadržaji, metode i oblici rada na projektu – rad na izvorima i sekundarnoj literaturi, terenski rad, kaligrafski rad, šivanje i dizajn, priređivanje recepata – nadahnuti potrebom za prevrednovanjem novije povijesti hrvatskoga glagolizma i odgajanjem mladih slavonskih glagoljaša, uz želju da se obilježi 450. obljetnica Sigetske bitke i pogibije Nikole IV. Zrinskog. (I. H.)“ (I, 2016³¹), a o projektu se moglo čitati i na stranicama glasila Društva prijatelja glagoljice.

3.5.3. Glagoljaška večera *Gastronomia Cyrillomethodianska*

Glagoljaška večera *Gastronomia Cyrillomethodianska* održana je 6. lipnja 2017. u Svečanoj dvorani Filozofskoga fakulteta Osijek. U tom intermedijalnom i interaktivnom nastavnom projektu sudjelovali su studenti preddiplomskoga jednopredmetnog studija hrvatskoga jezika i književnosti u okviru kolegija Staroslavenski jezik 2, Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća i Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskoga pisma. Uz studente, svoj doprinos ovom projektu dali su i profesori s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Osijek (Katedra za hrvatsku jezičnu povijest i hrvatsku dijalektologiju). Glagoljaška večer(a): *Gastronomia Cyrillomethodianska* održana je kao manifestacija na kojoj su se mogla čuti „poučna predavanja o hrvatskoj *Cyrillomethodiani*, kulturnome pokretu i znanstvenoj disciplini druge polovice 19. stoljeća, hrvatskome jeziku i pismu (pismima) toga vremena, vezama filološkim i umjetničkim tradicije i suvremenosti“ (Lukić, Blažević Krezić 2019: 311-322; Pozivnica, 2017.³²). Tako su uzvanici, ali i sudionici ovog projekta imali priliku blagovati "duhovnu i tjelesnu" hranu druge polovice 19. stoljeća. Tijekom projekta predstavljen je i strip *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*.

³¹ <https://www.matica.hr/ogranci/OSIJEK/izvjesce/372/> (Pristupljeno: 4. 9. 2020.)

³² <https://www.ffos.unios.hr/poticanje/citanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju, file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-gastronomia-cyrillomethodianska-2017-konacno-1.pdf> (Pristupljeno: 26. 8. 2020.)

Slika 17. Plakat za Glagoljašku večeru *Gastronomia Cyrillomethodianska* (2017.)³³

Sam projekt započeo je glazbenom točkom *Na grobu Metoda*³⁴ u izvedbi Komornog tamburaškog ansambla Umjetničke akademije u Osijeku čiji je voditelj Marko Sesar nakon čega je uslijedila glumačka točka studenta Umjetničke akademije u Osijeku koji je kroz igrokaz predstavio biskupa Josipa Jurja Strossmayera iz Korizmene okružnice 1885. Nakon umjetničkog uvoda, nazočnima su se obratile voditeljice projekta koje su predstavile projekt i rekle nešto o Cyrillomethodiani druge polovice 19. stoljeća, novijoj povijesti glagolizma te protumačile veze filološke i umjetničke tradicije i suvremenosti. Važno je spomenuti i izlaganje prof. dr. sc. Ljiljane Kolenić u kojem govori o hrvatskoj književno-jezičnoj povijesti 19. stoljeća u kojem je iznesena jasna slika o položaju jezika i njegovoj zastupljenosti, odnosno nezastupljenosti u liturgiji, ali i ostalim sferama cijele države. Samim tim izlaganjem, još je više dočaran utjecaj, ali ponajviše značaj biskupa Strossmayera za hrvatski jezik i znanost.

Cijeli projekt zamišljen je kao slijed točaka u kojima se izmjenjuju glumačke i glazbene izvedbe kroz koje sudionici na zanimljiv način predstavljaju Cyrillomethodiansku povijest 19. stoljeća. Tako su dvojica studenta utjelovili dvojicu poznatih hrvatskih velikana važnih za Cyrillomethodianu 19. stoljeća, povjesničara i filologa Franju Račkog i Petra Preradovića te kroz igrokaz predstavili znanstvene sadržaje. Kako bi što bolje i uspješnije izveli svoje točke, studenti su gotovo cijeli semestar iščitavali korespondencije Franje Račkog i Josipa Jurja Strossmayera. Važno je napomenuti da cilj ovog projekta nije bio samo predstaviti nama već poznate ličnosti i

³³ <file:///C:/Users/Ivona/Downloads/plakat-glagoljaska-vecera-2017-tisak-copy.pdf> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

³⁴ mužički četveropjev Franje Š. Kuhača (arr. T. Majačić), iz knjige Josipa Riegera *Žiće svetoga Metoda* 1885.

dogadaje, nego i one manje poznate, gotovo zaboravljene. Projekt Glagoljaška večer(a): *Gastronomia Cyrillomethodianska* predstavio je gotovo sve društvene slojeve druge polovice 19. stoljeća. Tako je izveden glumački dijalog *Vinkovački divan snaš' Lize i snaš' Mande* o staroslavenskoj misi³⁵ koji predstavlja promišljanja dviju snaša nama danas nepoznatih, ali nimalo manje važnih za razumijevanje i shvaćanje okolnosti o kojima projekt govori.

Slika 18. Prizor s Glagoljaške večere (2017.)³⁶ Slika 19. Sudionici Glagoljaške večere (2017.)³⁷

Kao posebnu zanimljivost treba spomenuti i modnu reviju koja je održana u sklopu ovog projekta. Na modnoj reviji predstavljene su građanske ženske nošnje druge polovice 19. stoljeća, šokačke narodna nošnja te majice s motivima glagoljskih slova *powered by Glagoljica rediviva FFOS*. Ovdje je najviše vidljiv taj prikaz sveobuhvatnosti projekta u prikazu svakodnevice jednog vremena i društveno socijalne situacije pod okriljem jedne znanstvene discipline, Cyrillomethodiane. Također, povučena je i paralela sa suvremenošću uklapajući suvremene majice s glagoljskim motivima u građansku i seosku modu 19. stoljeća. Spoj suvremenosti i povijesti posebno je vidljiv i u stripu *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća* (Lukić, Blažević Krezić: 2017) u kojemu je kroz modernu formu stripa predstavljena tema kulturnog javnog i političkog pokreta

³⁵ulomak iz novina Svjetlost, br. 28, 10. srpnja 1910.

³⁶<https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340141536063111> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

³⁷<https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340142559396342/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

Cyrrillomethodiane u drugoj polovici 19. stoljeća te rad biskupa J. J. Strossmayera i Franje Račkog na polju ćirilometodskom.

Slika 20. Glagoljška trpeza (2017.)³⁸

Slika 21. Voditeljice projekta (2017.)³⁹

Naziv projekta Glagoljška večera ne bi imao smisla da na njemu nije bilo hrane pripravljene u duhu druge polovice 19. stoljeća. Kroz hranu su zapravo predstavljene hrvatske pokrajine Austro-Ugarske Monarhije kao zrcalni prikaz društvenih staleža i njihovih gastronomskih umijeća. S obzirom na to da je Glagoljška večera održana u Osijeku, glavnom gradu Slavonije, nije začuđujuće što je najveća ponuda jela bila vezana uz Slavoniju. Tako se na obilatom stolu slasnih delicija našao i kruh s masti i paprikom koji je nekada bio svakodnevno jelo Slavonaca. Bilo je tu i kulena, kobasica, slanine, čvaraka, sira... Naravno, bilo je i slatkih delicija poput makovnjača i savijača. Kao predstavnik Dalmacije, poslužen je Poljički soparnik. Jelo izrađeno „od mekog pšeničnog brašna, blitve, crvenog luka, maslinovog ulja, češnjaka, soli i vode“ (Šarolić, 2019: 59) danas je uvrštena na *Listu zaštićenih kulturnih dobara* Republike Hrvatske, a dobio je i *EU zaštitu zemljopisnog podrijetla*. Među svim tim hrvatskim delicijama, našla se i jedna austrijska torta, svima nam poznata kao Sacher torta, a tom prilikom predstavnica gastronomskih navika velikodostojnika i visokograđanstva.

³⁸ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340142132729718/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

³⁹ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340141926063072/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

Cijeli projekt *Glagoljaška večer(a): Gastronomica Cyrillomethodiana* popraćen je i medijski. Tako je Slavenska televizija snimila reportažu uz popratni tekst o projektu: „Na osječkom Filozofskom fakultetu, točnije na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost akademska godina sada već tradicionalno završava se projektom "Glagoljaška večera". Održana je treći put. Osim predstavljanja svog znanstvenog rada i svega onoga na čemu su tijekom godine marljivo radili, profesori i studenti uspjeli su prirediti pravi mali vremeplov, pa osim velikana onog doba, predstaviti i modu i gastronomiju.“⁴⁰. Uz Slavensku televiziju, o projektu je izvješteno i na stranicama Matice hrvatske – Ogranak Matice hrvatske u Osijeku. Također, članak o ovom događaju napisao je i Glas Slavonije pod nazivom *Osebujna gozba u čast Strossmayeru i Račkom*: „Bila je to osebujna gozba u čast dvojice velikih hrvatskih kulturnih djelatnika i političara iz 19. stoljeća, đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera te povjesničara i jezikoslovca Franje Račkog, koji su dali velik doprinos oživljavanju ćirilometodske baštine. Profesori i studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, u organizaciji njegova Odsjeka za hrvatski jezik i književnost, priredili su u utorak interaktivnu i intermedijalnu Glagoljašku večer, ali i večeru s obzirom na to da je svečanost posvećena Strossmayeru i Račkom završila kušanjem jela iz njihove epohe te iločkih vina“ (Celing, 2017⁴¹).

3.5.4. Slavjanski dioskuri 19. stoljeća

Strip *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća* nastao je kao produkt istraživanja i pripremanja treće *Glagoljaške večere – Gastronomica Cyrillomethodiana*. „Studenti 3. godine Jednopedmetnoga preddiplomskoga studija Hrvatskoga jezika i književnosti na nastavi su izbornoga kolegija *Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma* 2017. godine istraživali teme iz novije i najnovije povijesti glagolizma, napose one koje se tiču obnove ćirilometodske baštine na hrvatskome nacionalnom prostoru u 19. stoljeću, nositelji koje su biskup đakovački i srijemski Josip Juraj Strossmayer te povjesničar i filolog Franjo Rački“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017⁴²). Profesorice prof. dr. sc. Milica Lukić i dr. sc. Vere Blažević Krezić ujedno su i urednice stripa, a za ilustracije je bila zadužena studentica 3. godine Jednopedmetnoga studija hrvatskoga jezika i književnosti, Ivona Kolundžić. Strip je posvećen njegovim glavnim protagonistima, tj. *slavjanskim dioskurima*

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=ca58WxkUrQ8&t=4s> (Pristupljeno 29.8. 2020.)

⁴¹ <http://www.glas-slavonije.hr/335178/3/Osebujna-gozba-u-cast-Strossmayeru-i-Rackom> (Pristupljeno: 29. 8. 2020.)

⁴² <https://www.bib.irb.hr/927297> (Pristupljeno: 29. 7. 2020.)

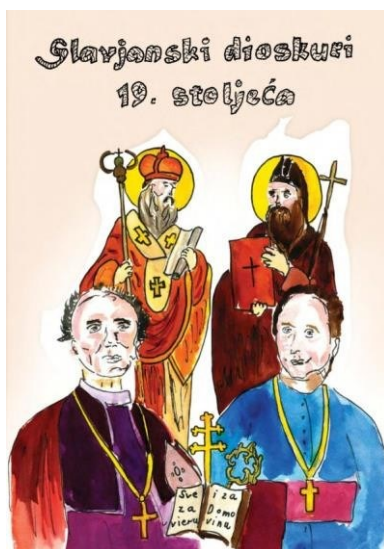
19. stoljeća, biskupu đakovačkom i srijemskom Josipu Jurju Strossmayeru te povjesničaru i filologu Franji Račkome, ali i njihovim srednjovjekovnim zaštitnicima *slavenskim ujarmljenicima* (Lukić, Blažević Krezić, 2017⁴³) – Sv. Ćirilu i Metodu. „Neumrljaj uspomeni obnovitelja ćirilometodske na hrvatskome nacionalnom prostoru, utemeljiteljima hrvatske Cyrillomethodiane, biskupu Josipu Jurju Strossmayeru te povjesničaru i filologu Franji Račkome – slavjanskim dioskurima 19. stoljeća – Njihovim i našim uzorima Sv. Ćirilu i Metodiju u Slovo i Riječ slavensku ujarmljenima posvećuju ćirilometodijanci i glagoljaši osječki godine Gospodnje 2017.“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: korice)

Obnova ćirilometodske baštine na hrvatskome nacionalnome prostoru u 19. stoljeću te njezini obnovitelji biskup Josip Juraj Strossmayer i Franjo Rački teme su strip. Prikazana je jedna od „najupečatljivijih znanstvenih i prijateljskih suradnja za opće dobro hrvatskoga naroda“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2) te dvostruka kodiranost (lokalizacijska i jezičnoidentitetska). Takav primjer aktivne suradnje i prijateljske ljubavi, autoricama se nametnuo kao „metaforička veza između učitelja i učenika, suradnika u nastavnom procesu, jednako onako koliko je i sama metaforička slika *ujarmljeničke* suradnje njihovih najvećih životnih i znanstvenih uzora – Svete braće Ćirila i Metoda“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2).

Naslov stripa preuzet je iz pjesme hrvatskoga pjesnika Petra Preradovića posvećene Svetoj braći Ćirilu i Metodu, *Slovenski Dioskuri*. Pjesma *Slovenski Dioskuri* objavljena je 1863. godine za prvu veliku ćirilometodsku obljetnicu u za to vrijeme jednom od najvažnijih znanstveno-popularnih ćirilometodskih izdanja, albumu *Sveta priča*. Petar Preradović je slavenske prvoučitelje zbog njihovog grčkog podrijetla prikazao kao Zeusove i Ledine sinove blizance Kastora i Poluksa. Prema grčkoj mitologiji, polubogovi Kastor i Poluks su simboli bratske ljubavi te nerazdvojne povezanosti dvojice ljudi. Urednice stripa su dvojicu naših junaka poistovjetile sa Svetom braćom Ćirilom i Metodom kao i s grčkim polubogovima Kastorom i Poluksom te su za ovo intermedijalno-stripovsko prikazivanje odabrale ime – *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*. „*Slovenski* njegovi *Dioskuri* postali su naši *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća* kao prasluka zatočnika Slova našega Iskona – Svete braće Konstantina Ćirila i Metoda“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). Sama naslovnica stripa osmišljena je poput preslike Svete braće i biskupa Strossmayera te Franje Račkoga. Na sredini naslovnice nalaze se Sveta braća dok su u donjem dijelu biskup Strossmayer i Franjo Rački kao njihovi nasljednici. Franjo Rački nalazi se ispred Sv. Konstantina-Ćirila kao njegov nasljednik dok je Biskup Strossmayer ispred Sv. Metoda kao njegov nasljednik na

⁴³ <https://www.bib.irb.hr/927297> (Pristupljeno: 29. 7. 2020.)

srijemskoj biskupskoj stolici. Prema riječima Milice Lukić, Srijemska biskupija kanonski je ujedinjena s Bosanskom i Đakovačkom tek 1773. godine te one predstavljaju jednu zakonitu biskupiju pa se sukladno tomu može reći da su povijesno pripadale upravi Sv. Metoda. (Lukić, 2005: 88). Programska krilatica biskupa Strossmyera – Sve za vjeru i domovinu – također, uz biskupska obilježja, krasi naslovnici stripa.

Slika 22. Naslovnica stripa *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*⁴⁴

Strip je podijeljen u četiri glave koje prate rad biskupa Josipa Jurja Strossmayera od samih početaka pa sve do svečanog posvećenja Đakovačke katedrale 1. listopada 1882. godine, čime se smatra da je obnova ćirilometodskog kulta dobila svoj pravi smisao. Prva glava, *Sveta priča: o biskupstvu, dioskurstvu, jeziku obrednom i knjigama istim* uvodi čitatelja u cijelu priču o biskupu Strossmayeru i njegovom djelovanju. Čitatelj odmah na početku saznaje brojne informacije pomoću kojih na zanimljiv način upoznaje znanstvenu građu o kojoj strip govori. Tako čitatelj odmah dobiva informaciju da je Strossmayer na prijedlog bana Josipa Jelačića imenovan bosansko-đakovačkim i srijemskim biskupom te postao *prvim narodnim biskupom*. Prikazana su brojna biskupova zalaganja koja su utrla put hrvatskoj znanosti i kulturi. Protumačena je i Strossmayerova ideja da svi katolički Slaveni smiju služiti misu na staroslavenskom jeziku koju je biskup iznio papi Piju IX: 1859. godine promemorijom kojim također, zahtjeva tiskanje novih glagoljskih knjiga. Kako bi njegova ideja bila još uspješnija, u đakovačko sjemenište je uveo studij staroslavenskoga jezika, a za predavača je postavio Frana Kurelca. Koliko je ovaj strip stručan i znanstveno vjerodostojan, govori nam i činjenica da su u njemu citirana stvarna pisma između

⁴⁴ <https://webshop.ffos.hr/proizvod/slavjanski-dioskuri-19-st/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

biskupa Strossmayera i Franje Račkoga s navedenim datumima i mjestima u kojima njih dvojica raspravljaju o važnim temama – „Zagreb, 5. nov. 1880. / Preuzvišeni gospodine! / (...) kada dovršite stolnu crkvu, onda pripremite sredstva, da se u Vašu biskupiju uvede slavenska liturgija, barem na volju. Za to bi trebalo odgojiti svećenstvo. Je li se u sjemeništu predaje staroslavenski jezik? Ako ne, neka se koji od profesora uči; to nije teško. Ili neka se koji od mlađih svećenika posveti slavistici, koje bi profesorom mogao biti u budućoj gimnaziji. / Fr. Rački“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 10)

Druga glava nosi naslov *Tisućnice cyrilomethodianske* u kojima se slikom i riječi prikazuju velike ćirilometodske obljetnice slavljene u drugoj polovici 19. stoljeća. Četiri tisućnice, „tisućnica moravske misije 1863. godine, tisućnica smrti Sv. Ćirila 1869. godine, tisućnica enciklike pape Ivana VIII. *Industriae tuae* 1880. te tisućnica smrti Sv. Metoda 1885.“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 12), potaknule su borbu za ponovnu uspostavu bogoslužja na staroslavenskom jeziku.

Treća glava pod naslovom *Zbliženje braće zapadne i istočne vjerom razdružene* govori o težnji biskupa Strossmayera za pomirenjem Slavena katolika i Slavena pravoslavaca pod okriljem činjenice da su Sv. braća apostoli jedinstvenoga slavenskog svijeta. Također, treća glava govori i o programu obnove ćirilometodske baštine koji ima nekoliko važnih zadaća: „1. proširenje kulta Sv. Ćirila i Metoda, 2. ubrzavanje povratka crkvenoslavenskoga jezika u liturgijsku upotrebu, 3. podupiranje slavenske uzajamnosti, 4. podupiranje procesa oblikovanja modernih nacija, 5. podupiranje procesa izmirenja Istočne i Zapadne crkve“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 18).

Četvrta glava koja nosi naslov *U slavu svetih apoštolah Cirila i Metoda* posvećena je obnovi kulta Sv. braće u Biskupiji bosansko-đakovačkoj i srijemskoj. Posebna važnost pridodana je i izgradnji Đakovačke katedrale i njezinoj posveti 1. listopada 1882. godine. Na samom kraju stripa nalazi se pjesma Petra Preradovića, *Slovenski Dioskuri*.

Teme vezane uz ćirilometodsku baštinu neizostavni su dio nekih kolegija na studiju hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskome fakultetu Osijek. Na svakom studiju kroatistike, ali i bilo kojem slavističkom studiju, Staroslavenski jezik je fundamentalni kolegij od kojeg svaki student slavističkog ili kroatističkog studija počinje svoje studiranje. Iz glavnog kolegija Staroslavenski jezik proizlaze brojni izborni kolegiji kao što su Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća, Filozofsko-simbolični ustroj glagoljskog pisma, Jezik hrvatskih glagoljaša, Slavenska pisma i dr. Svi ti kolegiji iznimno su važni „za poznavanje hrvatske (i slavenske) književno-jezične povijesti, a onda i kulture uopće“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). Sve te teme, naročito Staroslavenski jezik, su poprilično teške za shvaćanje većini studenata koji se moraju s njima

uhvatiti u koštac i na kraju krajeva, položiti ispite kako bi mogli nastaviti, ali i shvatiti svoje daljnje studiranje (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). Kako bi usvajanje tih važnih znanja bilo što uspješnije, potrebna je velika volja i trud predavača, ali i inovativnost kojom će privući studente. U uvodniku stripa autorice spominju nizozemskog teoretičara kulture Johana Huizingu i njegovu knjigu *Homo ludens* koji u središte svakog procesa stavlja igru (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). „Prema Huizingi, igra je imanentna svakom čovjeku, u kojem god se vremenu rodio“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). U želji za što boljim uspjehom njihovih studenata, naše urednice, ali i profesorice su na temeljima Huizinginih učenja osmislile ovaj strip. Kako one same navode, Huizingina igra je postala *medij za proizvodnju i usvajanje znanja* na svim njihovim kolegijima, a to je posebno vidljivo na izbornima. Urednice za ovakav oblik *znanstvene igre* navode: „Iskoristili smo ju kao *mehanizam povratne sprege* da bismo znanstveni diskurs, povezujući se istovremeno u međupredmetnoj i interdisciplinarnoj razmjeni, prevodili u umjetnički kod, a onda se preko njega vratili izvoru – znanstvenim i stručnim sadržajima. Negdje u tom procesu, za sve njegove sudionike, događa se operacionalizacija stečenih znanja, a način na koji svijet uči (Dryden i Vos, 1993) nepovratno je promijenjen“ (Lukić, Blažević Krezić, 2017: 2). Ovakvim načinom nositeljice kolegija već godinama prenose znanja mladim naraštajima studenata na Filozofskom fakultetu Osijek, ali i svim zaljubljenicima u glagoljicu i ćirilometodijanu. Kako biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Franju Račkoga nazivamo obnoviteljima ćirilometodske baštine druge polovice 19. stoljeća, tako bez imalo grižnje savjesti profesorice prof. dr. sc. Milicu Lukić i dr. sc. Veru Blažević Krezić možemo poistovjetiti s njima i nazvati slavonskim obnoviteljicama ćirilometodske i glagolske baštine 21. stoljeća. Sama profesorica Milica Lukić je na Glagoljaškoj večeri *Gastronomia Zriniana Glagolitanska* rekla da si je za jedan od njenih temeljnih znanstvenih zadataka zadala upisati Slavoniju u službene udžbeničke definicije o glagoljaškim prostorima. Kako bi to uspjela, mora djelovati na tragu biskupa Josipa Jurja Strossmayera, kao što je on djelovao na tragu Svete braće Ćirila i Metoda.

3.5.5. Glagopedija

Glagopedija je virtualna glagoljska enciklopedija osmišljena u sklopu projekta *Glagoljički spomenici kroz stoljeća hrvatske pismenosti* kao aplikacija koja će popularizirati i olakšati usvajanje nastavnih sadržaja iz hrvatske jezične povijesti od 9. do 20. stoljeća. Cilj ovog projekta bio je osvijestiti ljude o važnosti poznavanja glagoljskih spomenika i hrvatske pismovne kulture. Aplikacija je nastala suradnjom dvaju Osječkih sveučilišnih fakulteta (Filozofskog i

Elektrotehničkog fakulteta) u okviru Odsjeka za hrvatski jezik i književnost – Katedre za hrvatsku jezičnu povijest i hrvatsku dijalektologiju čija je nositeljica prof. dr. sc. Milica Lukić. Stručni suradnici na projektu bili su Vera Blažević Krezić, znanstvena novakinja – asistentica (Filozofski fakultet Osijek) i dr. sc. Josip Balen (Elektrotehnički fakultet Osijek) te studenti Silvijo Šaur i Matej Peharda (Filozofski fakultet Osijek), Luka Mandić i Matija Marić (Elektrotehnički fakultet Osijek). Ova suradnja izrodila je dvije aplikacije, tj. po jednu aplikaciju za svaku platformu (Android i Windows, odnosno WindowsPhone za pametne uređaje) kako bi aplikacija bila dostupna širem broju ljudi.

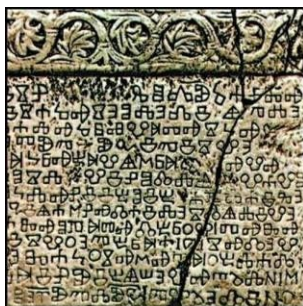
Slika 23. Slika aplikacije⁴⁵

Izradom ove aplikacije, prema riječima nositeljice projekta, željelo se prošlost glagoljičnog pisma podignuti na novu razinu i prilagoditi 21. stoljeću i navikama ljudi koji u njemu žive (Lukić, 2017: 2). Koliko je digitalizacija kulturne baštine važna za vrijeme u kojemu živimo, najbolje je opisao suučesnik projekta Luka Mandić u svom diplomskom radu: „Digitalizacija kulturne baštine prihvaćena je kao najbolji i najučinkovitiji proces zaštite na svjetskoj razini. Pored zaštite velika prednost digitalizacije je povećanje dostupnosti informacija u digitalnom obliku na dobrobit kako kulturne tako i sveopće javnosti. U toj namjeni digitalizacija je značajno pridonijela i pridonosi izgradnji informacijskog društva i usluga, a posebno usluga i ponuda sadržaja e-kulture koja zahvaljujući suvremenoj tehnologiji postaje sve veći i dostupniji oblik korištenja svih kulturnih sadržaja. Digitalizacija baštine je važna jer predstavlja značajan prostor i važan medij u razmjeni i stjecanju novih znanja, spoznaja, vrijednosti i iskustva. Važnošću i modernizacijom kulturnih dobara znatno se povećava dostupnost, a tako i daljnje povezivanje te povećanje i omogućavanje pristupačnije usluge korisnicima“ (Mandić, 2016: 3).

Aplikacija *Glagopedija* je osposobljena i postavljena na Google Play Store, čime je postala dostupna svima 24. rujna 2015. godine (Lukić, 2017: 5). Kada je objavljena, aplikacija je sadržavala preko dvjesto obrađenih glagoljičnih spomenika. Kako je riječ o mobilnoj aplikaciji

⁴⁵ <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/glagopedija-virtualna-glagoljska-enciklopedija/136819/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

koja se svakodnevno može dograđivati, danas *Glagopedija* sadržava i ćirilične spomenike koji obuhvaćaju vremenski period od 11. do 19. stoljeća (Lukić, 2017: 3).

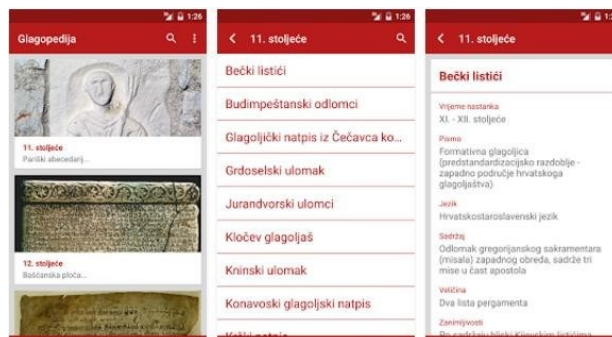
Slika 24. Ikona aplikacije⁴⁶

Popis glagoljičnih spomenika raspoređen je u deset cjelina od kojih je svaka cjelina jedno stoljeće (od 11. do 20. stoljeća), dok je popis ćiriličnih spomenika podijeljen u sedam cjelina među kojima neke cjeline obuhvaćaju po dva stoljeća (od 11. do 19. stoljeća). Zbog što boljeg vizualnog dojma, svaku cjelinu, odnosno stoljeće, za ikone su korištene fotografije reprezentativnih spomenika za stoljeće koje predstavlja. Tako su prva stoljeća predstavljena kamenim spomenicima nakon čega su uslijedili fragmenti, a pri kraju i cjelovite tiskane knjige. Kao simbol hrvatske pismovne kulture i kao jedan od najbitnijih spomenika hrvatske kulturne baštine, Bašćanska ploča, odnosno njena fotografija, postavljena je kao ikona aplikacije *Glagopedija* (Lukić, 2017: 4).

Glagopedija obuhvaća popis svih relevantnih spomenika nastalih ne hrvatskome kulturnome prostoru od Bašćanske ploče do Parčićeva Misala, tj. od 10./11. stoljeća pa sve do kraja 19. i početka 20. stoljeća. Tako se u aplikaciji mogu pronaći kameni grafiti i natpisi s istočnog i zapadnog pola hrvatskoga glagoljaštva te najstariji fragmentarni liturgijski spomenici poput Bečkih listića, Budimpeštanskih odlomaka, Kukuljevićevog odlomka misala, Ljubljanskog homilijara i dr. Također, u aplikaciji su zastupljeni i prvi cjeloviti rukopisni misali i brevijari (Novakov misal, Prvi i Drugi vrbnički brevijar, Hrvojev misal i dr.) kao i najstariji belatristički / zbornički tekstovi (Ivančićev zbornik, Vinodolski zbornik, Petrisov zbornik i dr.) te pravni spomenici kao što su Darovnica slavnoga Dragoslava, Vinodolski zakon, Razvod istarski, Krčki statut i dr. Aplikacija sadrži reprezentativne dokumente po opsegu i cjelovitosti dokumenata, izvornosti sadržaja, važnosti jezika, pismu i stilu kojim su dokumenti ostvareni (izbor). Tako se u

⁴⁶ <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.maradroid.glagopedija&hl=hrv> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

aplikaciji ne mogu pronaći svi dokumenti iz izdanja Acta croatica kao ni svi dokumenti iz razdoblja od 17. do 19. stoljeća (Lukić, 2017: 4).

Slika 25. Prikaz aplikacije *Glagopedija*⁴⁷

Glagoljski spomenici unutar aplikacije prikazani su kroz *osobne iskaznice* – tablični opis spomenika. Za profiliranje glagoljskih spomenika korišteni su rezultati najnovijih paleoslavističkih / paleokroatističkih analiza zaključaka. Hrvatski srednjovjekovni tekstovi klasificirani su prema klasifikaciji akademika Stjepana Damjanovića u kojoj se jezik liturgijskih spomenika naziva hrvatskostaroslavenski, amalgamni jezik lijepe književnosti, tj. belatristike nazvan je hrvatsko-staroslavenski jezik, dok je jezik pravnih tekstova nazvan (staro)hrvatski jezik. Kada je riječ o pismu, rabljena je terminologija i klasifikacija paleografa i grafolingvista Matea Žagara.

Prema pismovnoj klasifikaciji, glagoljčni spomenici podijeljeni su na spomenike pisane oblom glagoljicom (kameni zapisi i neki spomenici kanona staroslavenskih spisa), zatim na spomenike ispisane formativnom glagoljicom (predstandardizacijsko razdoblje zapadnoga ili istočnoga pola hrvatskoga glagoljaštva), potom na spomenike pisane formiranom ustavnom (uglatom) glagoljicom te na spomenike pisane poluustavom (poluuncijalom) i kurzivom „(knjiški kurziv uistinu je poluustav, a kancelarijski / poslovni kurziv pravi je kurziv“ (Lukić, 2017: 3). Zanimljivo je napomenuti da *Glagopedija* sadrži i neke hrvatskostaroslavenske spomenike iz 20. stoljeća pisane latinicom ili kombinacijom latinice i ustavne glagoljice (latinični spomenici: *Vesperal rimsko-slověnski. Večernje na nedělje i svetce po vse lěto po crkvenim kniham glagolskim s priloženijem jutrnj i časov velih blagdan i drugih molitav, Čin Misi s izabranim Misami : Rimski*

• ⁴⁷ <http://drum.hr/filozofski-fakultet-osijek-predstavljanje-glagopedije-virtualne-glagoljske-enciklopedije/>
(Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

misal poveljenjem Svetago zbora ekumenskago vaticanskago drugago obnovljen a proglašen oblastiji Pavla Papi VI.; kombinacija ustavne glagoljice i latinice: *Abecedarium palaeoslovenicum in usum glagolitarum accedunt paradigmata morphologica specimina lectionum e missali romano slavonico idiomate selecta specimina cantus glossarium, Rimski misal slovenskim jezikom*). S obzirom na to da su hrvatskostaroslavenske liturgijske knjige s početka 20. stoljeća otisnute latinicom, priređivači aplikacije nisu željeli narušiti kontinuitet te su u Glagopediju uvrstili i te reprezentativne hrvatskostaroslavenske spomenike (Lukić, 2017: 4).

Koliko je ovo hvalevrijedan projekt prepoznao je i Odbor za dodjelu državnih nagrada za znanost te je profesorica Milica Lukić i Veri Blažević Krezić dodijelio Državnu nagradu za znanost za 2017. godinu u kategoriji Godišnja nagrada za popularizaciju i promidžbu znanosti. Odbor za dodjelu državnih nagrada za znanost imenuje Hrvatski sabor, a čine ga „predsjednik Hrvatskoga sabora, koji je ujedno i predsjednik Odbora, ministrica znanosti i obrazovanja i 12 članova iz reda istaknutih znanstvenih djelatnika“⁴⁸. Kao obrazloženje odluke o dodjeli nagrade odbor je napisao: „Prof. dr. sc. Milica Lukić i dr. sc. Vera Blažević Krezić, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, obje s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost, nagrađuju se za projekt *Glagopedija – virtualna glagoljska enciklopedija*, koji je usklađen s intermedijalnim izvedbenim projektom *Glagoljaška večer(a) (Gastronomia Cyrillomethodianska)*. Dobitnice su osmislile mrežnu aplikaciju u koju je uvršteno 220 spomenika pisanih glagoljicom i 71 spomenik pisan hrvatskom ćirilicom od 9. do 21. stoljeća, čime su u golemome mrežnom prostoru novim naraštajima omogućile jednostavno približavanje baštinskih spomenika i kulture davnih vremena. Izvedbeni projekt *Gastronomia Cyrillomethodianska* višeslojno oblikuje kontekst jer integracijom interdisciplinarnih spoznaja, oživljavanjem svakidašnjice uz pomoć hrane i pića, glazbe i odjeće rekonstruira život izabranoga doba u cjelini. Oba projekta međusobno se prožimaju i sjajno predstavljaju novi život starih razdoblja hrvatske književnojezične povijesti.“ (Dobitnici Državne nagrade za znanost, 2018: 6⁴⁹).

S obzirom taj uspjeh, medijske pozornosti *Glagopediji* nije nedostajalo. Slavonska televizija snimila je dvije reportaže vezane uz *Glagopediju* i njezine tvorce. Tako su u rubrici *Uz jutarnju*

⁴⁸ <https://www.sabor.hr/hr/press/predsjednik-hrvatskoga-sabora-i-predsjednik-odbora-za-podjelu-drzavnih-nagrada-za-znanost> (Pristupljeno 25. 8. 2020.)

⁴⁹ <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Znanost/DrzavneNagradeZaZnanost//Odluka%20o%20dodjeli%20Dr%20C5%BEavnih%20nagrada%20za%20znanost%20za%202017.%20godinu%20-%20obrazlo%20C5%BEenja.pdf>

(Pristupljeno: 25. 8. 2020.)

kavu gostovale profesorice Milica Lukić i Vera Blažević Krezić, dok je u rubrici *Student Info* gostovao student Silvijo Šaur. Obje reportaže predstavile su aplikaciju te protumačile njezin sadržaj i namjenu. Glas Slavonije objavio je članak *Među laureatima pet osječkih znanstvenika* u kojemu su pod podnaslovom *Učiti drukčije* predstavljeni su projekti Glagoljaška večera i mobilna aplikacija Glagopedija te je objavljen kratak osvrt na oba projekta prof. dr. sc. Milice Lukić: "Željele smo promijeniti način kako se uči, da to ne bude samo ex cathedra. Drago nam je što je to prepoznato, počašćene smo nagradom" (Pejaković, 2017⁵⁰). Vinkovački list *novosti.hr* na svojim je mrežnim stranicama objavio članak *Promicanje glagoljaštva* kao osvrt na uručenu nagradu za znanost u kojemu profesorica Vera Blažević Krezić navodi: „Želja nam je bila da obuhvatimo sve segmente srednjovjekovne i novovjekovne glagoljaške kulture i da ju pokušamo približiti našim studentima, ali i ostatku kulturne i opće javnosti. Glagoljaštvo je upisano u temelje hrvatskog kulturnog i nacionalnog identiteta i važno je da svi shvatimo dublju poruku“ (Haluška, 2018⁵¹). Osvrt na znanstveno dostignuće ovih dviju profesorica dali su i osječki portal *osijek031.com* te *Ogranak Matice hrvatske u Osijeku*. Također, o *Glagopediji* se govorilo i na *Hrvatskoj radio televiziji – Radio Osijek*.

3.5.6. Radionica *Oslikajmo svijet glagoljicom*

Radionica *Oslikajmo svijet glagoljicom* održana je u sklopu održavanja Mjeseca hrvatskog jezika 28. veljače 2017. godine na Filozofskom fakultetu Osijek pod vodstvom mag. prim. educ. Marije Lesandrić, učiteljice razredne nastave i doktorandice 3. godine Poslijediplomskoga doktorskog studija Pedagogija i kultura suvremene škole na Filozofskome fakultetu Osijek. Ovom radionicom povezan je Odjel za hrvatski jezik Ogranak Matice hrvatske u Osijeku i Katedra za hrvatsku jezičnu povijest i hrvatsku dijalektologiju Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Osijek. Ovakvim projektom kultura, znanost i umjetnost objedinjeni su unutar jedne radionice kojoj je cilj bio popularizacija drevnog hrvatskog pisma – glagoljice. Upravo se kroz popularizaciju glagoljici udahnjuje novi život i nova zadaća za suvremene glagoljaše. Tom mišlju vođena je i Marija Lesandrić koja je teme iz hrvatskog glagoljaštva kroz umjetnički izričaj utkala u odgojno-obrazovni proces (nastavne i izvannastavne aktivnosti) Područne škole Marinci, koja je u sastavu Osnovne škole Zrinskih u Nuštru. Svoje iskustvo o popularizaciji glagoljice Marija

⁵⁰ <http://www.glas-slavonije.hr/377057/3/Medju-laureatima-pet-osjeckih-znanstvenika> (Pristupljeno 21. 8. 2020.)

⁵¹ <https://novosti.hr/promicanje-glagoljastva/> (Pristupljeno: 25. 8. 2020.)

Lesandrić iznijela je u prvom dijelu radionice te pokazala neke od nagrađenih učeničkih radova u kojima su učenici glagoljičkim slovima dali potpuno novu dimenziju i utkali ih u neke od tema natječaja koje izvorno nemaju veze s glagoljicom. Također, predstavljeni su i suveniri s motivima glagoljičnih slova kao i videozapisi učenika iz Marinaca koji su okićeni glagoljicom pobijedili na Pokladnoj povorci u Vinkovcima.

U drugom dijelu radionice Marija Lesandrić predstavila je nekoliko autorskih igara i metodičkih postupaka inspiriranih glagoljicom (igra pamtilica, igra slagalica, radni nalozi i dr.) u kojima su se neki od polaznika radionice okušali. Drugi dio polaznika okušao se u izradi suvenira glagoljičnih slova koristeći različite likovne tehnike i materijale (kolaž, glina, flomaster, novine, boja i dr.).

Slika 26. prof. dr. sc. Milica Lukić i mag. prim. educ. Marije Lesandrić⁵²

Radionica *Oslikajmo svijet glagoljicom!* je kroz interdisciplinarni pristup pokazala još nekoliko novih načina na koji se može popularizirati hrvatsko glagoljaštvo i uklopiti u standardnu nastavu Hrvatskog jezika i književnosti. Koliko je popularizacija hrvatske baštine važna, u ovom slučaju glagoljice, stoji i u *Nacionalnome okvirnom kurikulumu* u kojemu kao jedna od društveno-kulturnih i odgojno-obrazovnih vrijednosti identitet za koji se navodi: “Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca. Danas, u doba globalizacije – u kojemu je na djelu snažno miješanje različitih kultura, svjetonazora i religija – čovjek treba postati građaninom svijeta, a pritom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu. Pritom osobito valja čuvati i razvijati hrvatski jezik te paziti na njegovu pravilnu primjenu. Odgoj i obrazovanje trebaju buditi, poticati i razvijati osobni identitet. Odlika osobnoga identiteta pretpostavlja poštivanje različitosti“ (Šundalić, 2014: 559; usp. Lukić, Blažević Krezić 2019).

⁵² <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235197473224185/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

Slika 27. Studentice igraju igru pamtilicu⁵³

Slika 28. Studenti izrađuju suvenire⁵⁴

3.5.7. Predavanje *Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?*

Godine 2018. jednomjesečna nacionalna manifestacija Mjesec hrvatske knjige bila je posvećena drevnom hrvatskom pismu – glagoljici. Povodom te manifestacije profesorice Milica Lukić i Vera Blažević Krezić održale su predavanje *Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?* na Filozofskome fakultetu Osijek. Teme ovog popularnog predavanja bile su glagoljica i glagoljska početnica. Predavačice su uz pomoć blagodatne moderne tehnologije (slikokaz, audiovizualni zapisi i informativni letci) uvele sudionike predavanja u svijet srednjovjekovnih slavenskih analfabeta približavajući im društvenu i kulturnu situaciju. Upravo to vrijeme ranoga i razvijenoga srednjega vijeka te prvih stoljeća srednjega vijeka od iznimne je važnosti za glagoljicu. Naime, to je vrijeme uspostavljanja i širenja slavenske, ali i hrvatske glagoljske pismenosti.⁵⁵

Tijekom predavanja, predavačice su predstavile mnemotehničke postupke i pomagala pomoću kojih su naši preci učili ili kako bi predavačice rekly pokušavali *nabubetati* glagoljicu. Također, predavačice su govorile o svojim projektima i suvremenim načinima pomoću kojih, svojim studentima usađuju glagoljske vrijednosti i znanja.

⁵³ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235201496557116/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

⁵⁴ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235198773224055/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

⁵⁵ URL:<https://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/anketa/index.php/mjesec-hrvatske-knjige-na-ffos-u> (Pristupljeno: 9. 8. 2020.)

Slika 32. Prizor s predavanja⁵⁶

Slika 33. Prizor s predavanja⁵⁷

U suradnji s knjižnicom Filozofskog fakulteta Osijek upriličena je prigodna izložba *Glagoljica u Hrvatskoj* na kojoj su izložene stare i rijetke knjige, odnosno njihovi pretisci i sekundarna literatura koja je nastala na njihovim temeljima.

Osječki glasnik Glas Slavonije objavio je prigodan tekst vezan uz manifestaciju Mjesec hrvatske knjige na Filozofskom fakultetu Osijek i izložbu *Glagoljica u Hrvatskoj* za koju piše: „Izložba je bila obogaćena i pratećim scenografskim elementima u fakultetskim hodnicima – oživljenim srednjovjekovnim (slavonskim) glagoljašima, ali i posve suvremenim – glagoljaši(ca)ma 21. stoljeća, „tablom“ za pisanje, pokretnim slovima i drugim. Svi se izložci mogu razgledati tijekom cijeloga Mjeseca hrvatske knjige“ (Levak, 2018⁵⁸).

⁵⁶ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1855317184545541/1855384581205468/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

⁵⁷ <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1855317184545541/1855383691205557/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

⁵⁸ <http://www.glas-slavonije.hr/384800/25/Radionica-Glagoljica-za-pocetnike-od-srednjega-vijeka-do-danas> (Pristupljeno: 9. 8. 2020.)

4. Zaključak

U ovom je diplomskom radu dan pregled popularizacijskih aktivnosti koje se tiču najstarijega razdoblja hrvatske književno-jezične povijesti, hrvatskoga glagoljaštva u protegu od srednjega vijeka do 19. stoljeća, na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Cilj rada je bio prikazati niz aktivnosti – nastavnih i izvannastavnih projekata usmjerenih na popularizaciju znanstvenih tema kroz umjetničke medije, zastupljenih u sadržajima kolegija Staroslavenski jezik, Filozofsko-simbolički ustroj glagoljskog pisma i Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi 19. stoljeća koje su omogućile učinkovitije svladavanje i usvajanje gradiva tih kolegija.

Zaključuje se kako su voditeljice i autorice navednih projekata, inspirirane savjetima o promjeni načina na koji svijet uči iz svjetske uspješnice Gordona Dryden i dr. Jeannette Vos *Revolucija u učenju* (1999.) i postavkama jednoga od najpoznatijih europskih teoretičara kulture Johana Huizinge i njegove knjige *Homo ludens*, prema kojemu su i kultura i znanost izrasli iz IGRE, uspjele primijenjenim metodama popularizacije podići razinu svladavanja gradiva navedenih kolegija. Također, izišle su i izvan njihovih granica te zainteresirale i obogatile suvremenu hrvatsku kulturu i znanost, što pokazuje i Državna nagrada za popularizaciju i promidžbu znanosti za navede projekte iz 2018. godine.

5. Literatura, mrežni izvori i video poveznice

1. Blažević, V. (2020). *Književnimi radnjama za Crkvu i Domovinu*. Zagreb: Matica hrvatska
2. Damjanović, S. i dr. (2004). *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska
3. Damjanović, S. (2004). *Slovo iskona: Staroslavenska / starohrvatska čitanka*. Zagreb: Matica hrvatska
4. Juračić, M. (2011). *Znanost – mediji – javnost: (Putovi komuniciranja znanosti u javnost, hrvatska iskustva)*. U: Lučić, I., Rudež, T. *Mediji i znanost: Zbornik radova okruglog stola o 100. obljetnici HND-a*, Zagreb: PressData - Medijska agencija Hrvatskog novinarskog društva, HRT•HR Treći program Hrvatskog radija, str. 19-21.
5. Lukić, M., Blažević Krezić, V. (2017). *Nova vita glagoljici – Glagoljica iz perspektive znanstvenih, kulturnih i kreativnih praksi*. Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet Osijek, Hrvatska sveučilišna naklada
6. Lukić, M., Blažević Krezić, V. (2017). *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
7. Lukić, M., Blažević Krezić, V. (2014). *Divanimo, dakle postojima*. Književnojezične i jezičnopovijesne studije. Osijek: Matica hrvatska Ogranak Osijek
8. Lukić, M. (2011) *Strossmayerov projekt obnove Ćirilometodske baštine*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, str. 67-96.
9. Lukić, M., Nikčević, M. (2005). *Strossmayerova ćirilometodska djelatnost pretočena u pjesmu i priču // Zbornik 1. i 2. Strossmayerovih dana (U povodu 190 godina rođenja i 100 godine od smrti biskupa Strossmayera) / Ćurić, Mirko (ur.)*. Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo, Grad Đakovo, str. 51- 68
10. Marušić – Brezetić, D. (2009). *FILozOFIJA: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi*. Zagreb: Profil Klett d.o.o.
11. Raos, N. (2011). *Temeljni problem: preuska specijalizacija*. U: Lučić, I., Rudež, T., *Mediji i znanost: Zbornik radova okruglog stola o 100. obljetnici HND-a*. Zagreb: PressData – Medijska agencija Hrvatskog novinarskog društva, HRT•HR Treći program Hrvatskog radija, str. 69-71

Mrežni izvori

1. Celing, D. (2017). *GLAGOLJAŠKA VEČER(A) NA FILOZOFSKOM: Osebjna gozba u čast Strossmayeru i Račkom*. Glas Slavonije. Preuzeto s: <http://www.glas-slavonije.hr/335178/3/Osebjna-gozba-u-cast-Strossmayeru-i-Rackom> (Pristupljeno: 29. 8. 2020.)
2. Cvetko, S. (2013). *Projekt studenata Filozofskog fakulteta: Umjetnički život glagoljice u modernim vremenima*. Glas Slavonije. Preuzeto s: [URL:file:///C:/Users/Ivona/Downloads/Glas%20Slavonije%20-%2027.03.2013.%20\(1\).Pdf](URL:file:///C:/Users/Ivona/Downloads/Glas%20Slavonije%20-%2027.03.2013.%20(1).Pdf) (Pristupljeno: 17. 8. 2020.)
3. Dobitnici Državne nagrade za znanost, www.mzo.gov.hr. (2018). *Odluka o dodjeli Državnih nagrada za znanost za 2017. godinu – obrazloženja*. Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Znanost/DrzavneNagradeZaZnanost//Odluka%20o%20dodjeli%20Dr%C5%BEavnih%20nagrada%20za%20znanost%20za%202017.%20godinu%20-%20obrazlo%C5%BEenja.pdf> (Pristupljeno: 25. 8. 2020.)
4. Draganić, B. (2017). *Glagoljično pismo i hrvatska glagoljaška baština u odgojno-obrazovnome sustavu Republike Hrvatske*, Hrvatski jezik, 4 (1), 14-20. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/179215> (Pristupljeno 1. 9. 2020.)
5. drum.hr, što na umu to na drumu!, www.drum.hr. (2017). *Filozofski fakultet Osijek: Predstavljanje Glagopedije – virtualne glagoljske enciklopedije*. Preuzeto s: <http://drum.hr/filozofski-fakultet-osijek-predstavljanje-glagopedije-virtualne-glagoljske-enciklopedije/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
6. Glagoljica. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2020). Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22160> (Pristupljeno 19. 8. 2020.)
7. Glagoljica - jučer, danas, sutra. www.facebook.com. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/Glagoljica-ju%C4%8Der-danas-sutra-311620522187921> (Pristupljeno: 17. 8. 2020.)
8. Glagoljica – jučer, danas, sutra. www.facebook.com. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/Glagoljica-ju%C4%8Der-danas-sutra-311620522187921> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

9. Filozofski fakultet. www.ffos.unios.hr. (2016). Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/hrvatski/gastronomia-zriniana-glagolitanska> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
10. Filozofski fakultet. www.ffos.unios.hr. (2017). Preuzeto s: <file:///C:/Users/Ivona/Downloads/plakat-glagoljaska-vecera-2017-tisak-copy.pdf> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
11. Filozofski fakultet. www.ffos.unios.hr. (2018). *MJESEC HRVATSKE KNJIGE NA FFOS-U: Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas ili Kako „nabubati“ glagoljicu?*. Osijek. Preuzeto s: <URL:https://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/anketa/index.php/mjesec-hrvatske-knjige-na-ffos-u> (Pristupljeno: 9. 8. 2020.)
12. Filozofski fakultet, www.ffos.unios.hr. (2018). *Nove suradnje: FFOS & ANDIZET*, str. 1. Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/nove-suradnje-ffos-andizet> (Pristupljeno 1. 9. 2020.)
13. Filozofski fakultet, www.ffos.unios.hr. (2014). *Pozivnica za izvedbu Performansa Sto minuta S/slave . Glagoljica rediviva povodom Dana hrvatskoga jezika 14. ožujka 2014. u Matici hrvatskoj u Zagrebu*, str. 2. Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju>, <file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-kratka-sto-minuta-slave-uglata.pdf> (Pristupljeno: 29. 8. 2020.)
14. Filozofski fakultet, www.ffos.unios.hr. (2015). *Pozivnica za sudjelovanje u interaktivnom i intermedijalnom projektu GLAGOLJAŠKA VEČERA*, str. 1. Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju>, [file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaska-vecera%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-glagoljaska-vecera%20(2).pdf) (Pristupljeno: 4. 8. 2020.)
15. Filozofski fakultet, www.ffos.unios.hr. (2017). *Pozivnica za sudjelovanje u interaktivnom i intermedijalnom projektu „Glagoljaška večer(a): Gastronomija Cyrillomethodianska“*. Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju>, <file:///C:/Users/Ivona/Downloads/pozivnica-gastronomia-cyrrillomethodianska-2017-konacno-1.pdf> (Pristupljeno: 26. 8. 2020.)
16. Filozofski fakultet, www.ffos.unios.hr. *wbshop*. Preuzeto s: <https://webshop.ffos.hr/proizvod/slavjanski-dioskuri-19-st/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

17. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com . (2013). Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno 28. 8. 2020.)
18. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
19. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835259303218006/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
20. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2013). Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.560669790676960/560669647343641> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
21. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2013). Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.560668240677115/560668257343780> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
22. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2015). Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva> (Pristupljeno 28. 8. 2020.)
23. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2015). *Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835262856550984/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
24. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2015). *Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835291806548089/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
25. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2015). *Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.835258873218049/835288036548466/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
26. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2018). *Mjesec hrvatske knjige na Filozofskome fakultetu u Osijeku*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1855317184545541/1855384581205468/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
27. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2018). *Mjesec hrvatske knjige na Filozofskome fakultetu u Osijeku*. Preuzeto s:

- <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1855317184545541/1855383691205557/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
28. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Na Filozofskome fakultetu u Osijeku održana Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340141536063111> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
29. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Na Filozofskome fakultetu u Osijeku održana Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340142559396342/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
30. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Na Filozofskome fakultetu u Osijeku održana Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340142132729718/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
31. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Na Filozofskome fakultetu u Osijeku održana Glagoljaška večer(a)*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1340127626064502/1340141926063072/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
32. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Održana radionica „Oslikajmo svijet glagoljicom!“*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235197473224185/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
33. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Održana radionica „Oslikajmo svijet glagoljicom!“*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235201496557116/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
34. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2017). *Održana radionica „Oslikajmo svijet glagoljicom!“*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1235193636557902/1235198773224055/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
35. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2013). *Sto minuta S/slave u Vukovaru 15. listopada 2013*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.561158320628107/561159060628033> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)

36. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2016). *ZRINSKI U GRADU NAŠEMU OSIJEKU GASTRONOMIA ZRINIANA GLAGOLITANSKA*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993438677924/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
37. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2016). *ZRINSKI U GRADU NAŠEMU OSIJEKU GASTRONOMIA ZRINIANA GLAGOLITANSKA*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993285344606/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
38. Glumačka skupina Glagoljica rediviva, www.facebook.com. (2016). *ZRINSKI U GRADU NAŠEMU OSIJEKU GASTRONOMIA ZRINIANA GLAGOLITANSKA*. Preuzeto s: <https://www.facebook.com/GlagoljicaRediviva/photos/a.1013992402011361/1013993372011264/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
39. Google play, www.play.google.com. *Glagopedija*. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.maradroid.glagopedija&hl=hr> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
40. Grad Rijeka, *Festival znanosti*. Preuzeto s: <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/djeca-i-mladi/slobodno-vrijeme-mladih/manifestacije-za-djecu-i-mlade/festival-znanosti/> (Pristupljeno: 7. 8.2020.)
41. Haluška, J., 2018., *Promicanje glagoljaštva*. novosti.hr. www.novosti.hr . Preuzeto s: <https://novosti.hr/promicanje-glagoljaštva/> (Pristupljeno: 25. 8. 2020.)
42. Heraković, S., Jurić, M., Smojver, S. (2012). *Glagoljica u eksperimentalnom filmu*. Hrvatistika, 6. (6), 27-47. URL: <https://hrcak.srce.hr/111914> (Pristupljeno 6. 9. 2020.)
43. HRT Radio Osijek. (2017). *Glagopedija -virtualna glagoljska enciklopedija*. Preuzeto s: <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/glagopedija-virtualna-glagoljska-enciklopedija/136819/> (Pristupljeno: 7. 9. 2020.)
44. Hrvatski sabor, www.sabor.hr. (2018). *Predsjednik Hrvatskoga sabora i predsjednik Odbora za podjelu državnih nagrada za znanost Gordan Jandroković sudjeluje na svečanoj dodjeli "Državnih nagrada za znanost za 2017. godinu" (prigodno obraćanje predsjednika Sabora)*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/press/predsjednik-hrvatskoga-sabora-i-predsjednik-odbora-za-podjelu-drzavnih-nagrada-za-znanost> (Pristupljeno 25. 8. 2020.)
45. I.,H. (2016). *Glagoljaška večera GASTRONOMIA ZRINIANA GLAGOLITANSKA u Osijeku, Ogranak Matice hrvatske u Osijeku – izvješća*. www.matica.hr. <https://www.matica.hr/ogranci/OSIJEK/izvjesce/372/> (Pristupljeno: 4. 9. 2020.)

46. Kć., D. (2013). *Performans na Filozofskom fakultetu: Osječki studenti podsjetili na velik značaj glagoljice*. Glas Slavonije. Preuzeto s: <http://www.glas-slavonije.hr/220268/5/Osjecki-studenti-podsjetili-na-velik-znacaj-glagoljice> (Pristupljeno: 28. 8. 2020.)
47. Latinović, V. (2016). *Glagoljaška večera: Moda i kultura blagovanja na dvoru Zrinskih*. Glas Slavonije. Preuzeto s: <http://www.glas-slavonije.hr/304050/3/Moda-i-kultura-blagovanja-na-dvoru-Zrinskih> (Pristupljeno 4. 9. 2020.)
48. Lukić, M., Blažević Krezić, V. (2017). *Slavjanski dioskuri 19. stoljeća*. Osijek, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Preuzeto s: <https://www.bib.irb.hr/927297> (Pristupljeno: 29. 7. 2020.)
49. Levak, T. (2018). *MJESEC HRVATSKE KNJIGE NA FILOZOFSKOM FAKULTETU OSIJEK: Radionica „Glagoljica za početnike od srednjega vijeka do danas“*. Glas Slavonije. Preuzeto s: <http://www.glas-slavonije.hr/384800/25/Radionica-Glagoljica-za-pocetnike-od-srednjega-vijeka-do-danas> (Pristupljeno: 9. 8. 2020.)
50. Lukić, M. (2005). *Ćirilometodska baština u hrvatskom javnom životu 19. stoljeća (Filološki i kulturološki kontekst), doktorska disertacija*. Zagreb. Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://www.bib.irb.hr/228533> (Pristupljeno: 13. 8. 2020.)
51. Lukić, M. (2011). *Strossmayerov projekt obnove Ćirilometodske baštine*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku. (27), 67-96. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/144974> (Pristupljeno 20. 8. 2020.)
52. Lukić, M. (2017). *Završno izvješće o projektu mobilna aplikacija (Glagoljički spomenici kroz stoljeća hrvatske pismenosti)*. Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://www.ffos.unios.hr/poticanjecitanja/index.php/hrvatski/katedrazahrvatskujezicnupovijestihrvatskudijalektologiju> (Pristupljeno: 25. 8. 2020.)
53. Mandić, L. (2016). *Mobilna aplikacija za Windows Phone platformu za prikaz informacija o kulturnoj baštini, diplomski rad*. Osijek, www.etfos.hr, Preuzeto s: <https://repozitorij.etfos.hr/islandora/object/etfos%3A1144/datastream/PDF/view> (Pristupljeno: 25. 8. 2020.)
54. Pejaković, J. (2017). *Državne nagrade za znanost: Među laureatima pet osječkih znanstvenika*. Glas Slavonije. Preuzeto s: <http://www.glas-slavonije.hr/377057/3/Medju-laureatima-pet-osjeckih-znanstvenika> (Pristupljeno 21. 8. 2020.)
55. Putnik, L. (2014). *Znanstvena komunikacija i popularizacija znanosti na društvenim medijima (Diplomski rad)*. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:657656> (Pristupljeno: 17. 8.2020.)

56. Reljanović, M. (2001). *Enciklika Grande Munus i pitanje obnove glagoljaštva u Dalmaciji*. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru: (43), 355-374. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/12179> (Pristupljeno 19. 8. 2020.)
57. Šanjek, F. (1983). *Ćirilometodska baština u Hrvata*. Croatica Christiana periodica, 7 (12), str. 122-132. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/98922> (Pristupljeno: 19. 8.2020.)
58. Šarolić, M. i dr. (2019). *Poljički soparnik*. Glasilo Future: Stručno-znanstveni časopis, volumen 2, broj 2, Šibenik, Futura, str. 59 Preuzeto s: [file:///C:/Users/Ivona/Downloads/futura_2_1_2_59_hr%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ivona/Downloads/futura_2_1_2_59_hr%20(1).pdf) (Pristupljeno: 26. 8. 2020.)
59. Šundalić, A. (2014). *Uloga obrazovanja u primjeni identiteta regije*. Godišnjak Titius, 6-7 (6-7), 555-574. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/149728> (Pristupljeno: 17. 8. 2020.)
60. Vodanović, M., Brkić, H. (2007). *E-časopisi i popularizacija znanosti // Drugi kongres hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva, 7.-10. svibnja 2007, Split, Hrvatska* (poster)

Video poveznice

1. Grgić, S. (2014).. *Tajno pismo: glagoljica*. <https://www.youtube.com/watch?v=HxKmMs1LE8M> (Pristupljeno 29. 8. 2020.)
2. Slavonska Televizija. (2017). 3. *glagoljaška večera posvećena novijoj povijesti glagoljizma*. Preuzeto s: <https://www.youtube.com/watch?v=ca58WxkUrQ8&t=4s> (Pristupljeno 29.8. 2020.)
3. Blažević Krezić, V. (2013). *Eksperimentalni film "Što to piše u našem gradu?"*, Preuzeto s: <https://www.youtube.com/watch?v=xR7vRL6KLcA&fbclid=IwAR2SDFxjjB1AQbGNHsE19DePsVUooPyuo8I5W0lhdHgHbOkx-teIHGGpcK0> (Pristupljeno: 5. 9. 2020.)